

Maart 2004 negende jaargang nummer 1
Dit informatiebulletin is een periodieke
uitgave van de
Historische Vereniging Winsum-Obergum.

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werkterrein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin zal drie keer per jaar verschijnen en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt. Voor niet-leden is het bulletin, tegen betaling van -5,- per exemplaar, verkrijgbaar bij:
P. Noord Kloosterstraat 8 9951 CE Winsum

Redactie:

E. C. Bakker-Woortman A. J. M. v.d. Drift
J. A. Groothof J. Huitsing
P. Noord J. Stevens
C. A. Tersteeg B. v.d. Dussen
Redactieadres: Ekke Kleimahof 5 9951 MK Winsum
www.winshem.nl
email: info@winshem.nl

Voorzitter

Drs. J. Tersteeg
Westerstraat 31, 9951 EM Winsum,
telefoon: 0595 - 44 24 56

Secretaris

Drs. A. J. Rinzeema
Hoofdstraat-W 48 9951 AC Winsum
telefoon: 0595-44 45 93

Penningmeester

W. Lemstra-Wieringa
Wierdaweg 13, 9951 ER Winsum,
telefoon : 0595 - 44 32 03

Algemeen Adjunct

J. Venhuizen
Schepperijlaan 56, 9951 BL Winsum,
telefoon: 0595 - 44 15 74.

Leden

B. Raangs
Havenstraat 4, 9951 AE Winsum
C. de Ranitz
Bellingeweer 10, 9951 AM Winsum
C.A. Tersteeg
Fresialaan 30, 9951 GM Winsum
J. Veltman
Schoolstraat 12, 9951 EL Winsum

Kosten lidmaatschap: - 14,- per jaar
Bankrelatie : ABN-AMRO Winsum;
Rekening nr. 61 23 36 174

ISSN 1386-1530

Druk:

Voorwoord

De wind dei waait, de meulen draait, rabimmel rabammel rabom ... Soms waaien ze zomaar binnen, die '11 november'-regels uit de kindertijd. Dan speelt een restje najaar door het hoofd, met wat heimwee en een snuffe 'kop in de wind, nog even niet'. Wat is dat toch met oude molens? Wat mompelen hun wieken op de wind? ... rabimmel, rabammel, rabom ... Wij houden ze aan de praat, kunnen ze niet missen. Parmantige reuzen zijn het, met houten koppen en dasjes rood-wit-blauw, die weer en wind trotseren en zelfzwichtend hun wiekslag reguleren. ... Ik zal mij van te dichten zwichten, zo 't mijn hart niet wel en gaat ... de wind dei waait, de meulen draait ... Ze verdienen onze steun, vindt u niet, de ijveraars voor het behoud van Winsums malend erfgoed. Derk Jan Tinga vertelt zijn verhaal niet zonder trots. Terecht, want Molenstichting Winsum staat al twaalf jaar op de bres voor het wel en wee van De Vriendschap, De Ster, De Jonge Hendrik, Joeswert en De Meeuw. Een strijd tegen de tijd, een strijd om behoud van spaarzame kennis en vakmanschap en bovenal een strijd om financiële armslag, op wonderlijke wijze verbonden met het wereldstrijdtonel. Zo is ook de aanslag van 11 september 2001 op het Worldtrade-centre in New York van invloed op ons nationale molenpark. Een somber gevolg van de globalisering waar het nieuwe millennium op aankoerst. Stilletjes verdwijnt zo onze goede oude tijd naar de achtergrond. soms poetsen we 'm nog wat op. Ons meel dat halen we al lang van elders, maar onze oude molens bewaren hun geheim.

Terug nu naar die novemberwind van het afgelopen jaar. Weet u het nog? Monnikenwerk, de lezingencyclus en expositie in het Jacobijnenhuis. Allemaal geweest? De opening op Allerheiligen - 2 november - werd verricht door commissaris van de koningin Hans Alders. Wat hem betreft was Allerzielen toch toepasselijker geweest. Het relaas van onze vereniging over de opgravingen Molenstraat met de graafmachine op de hielen typeerde hij als een spannend jongensboek en hij maande het lokaal bestuur toch vooral zorgvuldigheid te betrachten bij de komende werkzaamheden rond de opwaardering van het historisch hart van Winsum. Monnikenwerk krijgt trouwens nog een vervolg in ons tijdschrift. We stellen uw geduld nog even op de proef, maar de sprekers hebben ons beloofd hun verhaal voor u op papier te zetten en misschien doen ze er zo hier en daar ook nog wel een schepje bovenop.

Dat houdt u dus nog van ons tegoed, maar wat staat er nu nog op het program? Om te beginnen het verhaal over voetbalvereniging Hunsingo van Henk Wolters. Verder kijkt Piet Noord terug naar de viering van 900 jaar Winsum in 1957 ... even tellen ... zit er niet een feestje in de lucht? Wie trekken dan de kar? Wie wordt ceremoniemeester en wie past er op de kas? Het heeft allemaal gelukkig nog wel even tijd en daarom gaan wij intussen maar gewoon verder met Ubel Wierda's *Geert Hunsengoo* die zich *ien Stadse Kemedie* prima lijkt te vermaken. Ook treft u in dit nummer een nieuwe beschrijving van de minuutplans uit 1828 van Jacques Tersteeg en Tijum en Valcum zijn aan de beurt en sluiten tevens de rij van deze zeer gewaardeerde artikelenreeks. Dan meldt Erna Bakker in Wisseling van de wacht dat zij na acht jaar trouwe dienst afscheid neemt van de redactie. Een terugblik brengt ons in jeugdsoos De Pluu ten tijde van de millenniumwisseling en eindigt achter de ploeg op het najaarsland, waar de dagen korten. Tot slot is er appeltaart van De volmaakt hollandsche keukenmeid, voor u opgedist door Barbara van der Dussen en resten nog wat data die u zeker niet vergeten mag: 18 maart ledenvergadering in De Gouden Karper en het weekend van 19, 20 en 21 maart expositie en lezingen in het Jacobijnenhuis rond twaalfeneenhalf jaar Een Joodse Erfenis in Winsum, een bescheiden monument in tijden van verandering. Met die aankondiging is ook de missie rond deze late wintereditie van ons tijdschrift weer volbracht en wordt het zoetjes aan de allerhoogste tijd voor ... een nieuwe lente met ... een nieuw geluid.

Inhoud

Molenstichting Winsum	2
Herdenking markt-, munt- en tolrecht in Winsum	8
Voetbalvereniging Hunsingo 86 jaar	10
Doudestiets	13
De Minuutplans van de gemeente Winsum van 1828	14
Geert Hunsengoo ien Stadse Kemedie	24

Molenstichting Winsum

Op 9 april 1992 werd op een vergadering in het gemeentehuis van Winsum besloten tot het oprichten van de Molenstichting Winsum. Bij die vergadering waren aanwezig burgemeester A.A. Dees, wethouder

H. Theisens, J. Venhuizen, J.A.L. Trouw, D.L. Timersma, J.A. van der Klei, H. Sienot, J.H. Koop en ondergetekende D.J. Tinga.

Een aantal mensen waaronder de heren Venhuizen en Trouw, had het idee geopperd om een Molenstichting op te richten waarin zoveel mogelijk molens binnen de gemeente Winsum konden worden ondergebracht. Er waren bestuurlijke, technische en financiële voordelen verbonden aan het oprichten van zo'n stichting.

Oprichting en eigendomsoverdracht

Omdat er bij de gemeente van Winsum geen specifieke kennis aanwezig was op het terrein van molenonderhoud was het voor de gemeente aantrekkelijk om haar molens onder te brengen in een stichting waarin die kennis wel aanwezig is. Ook de artikel-12-status van de gemeente Winsum zou een hinderpaal kunnen zijn voor het plegen van goed onderhoud. Daarnaast waren er voor een stichting meer mogelijkheden tot het verwerven van particuliere bijdragen en subsidies. Er werd afgesproken dat de gemeente technische en financieel administratieve ondersteuning zou blijven verlenen. Daarvoor waren twee ambtenaren, respectievelijk de heren Sienot en Koop beschikbaar.

In eerste instantie kwamen vijf molens in aanmerking om in de nieuwe stichting te worden opgenomen. Dat waren De Ster en De Vriendschap te Winsum, De Meeuw te Garnwerd, Joeswert te Feerwerd en De Jonge Hendrik te Den Anel. Monumentenwacht inspecteerde de vijf molens en legde de onderhoudstoestand vast. De gemeente Winsum zou een startsubsidie ter beschikking stellen. Op 15 oktober 1992 vond er een volgende vergadering plaats van de stichting i.o., opnieuw in het gemeentehuis van Winsum. Daar werden alle zaken nog eens op een rijtje gezet. De heren Tinga en Timersma zouden een nieuw technisch onderzoek verrichten in samenwerking met de heer Van der Zee van de Stichting De Groninger Molen. Daarna zou men aan molenbouwer Dunning uit Adorp vragen om de geconstateerde gebreken op geld te

November 1994, de rietdekker aan het werk.

Uitzicht over de daken van Winsum en de molen De Ster vanaf de stelling van De Vriendschap, 's avonds.

waarderen, zodat de nieuwe stichting meteen zou weten waar ze aan toe was.

Op 17 december 1992 vond de officiële oprichting plaats van de Molenstichting Winsum ten kantore van notaris H.J. Hoenders te Winsum. Oprichters waren de heren J. Venhuizen en J.A.L. Trouw die respectievelijk voorzitter en secretaris-penningmeester van de nieuwe stichting werden. De overige bestuursleden waren de heren J.A. van der Klei, D.L. Timersma, D.J. Tinga, R.H. Wassens en H. Theisens (namens de gemeente). Het belangrijkste doel van de stichting is: "Het bevorderen van de instandhouding van monumenten, beschermd op grond van de Monumentenwet 1988, met name molens in het gebied vallende onder de gemeente Winsum en voorts om deze molens zo mogelijk in werkende staat te houden." De stichting voerde besprekingen met de verschillende moleneigenaren over de over te nemen molens. Winsum zou De Vriendschap nog van nieuw riet voorzien en molenmaker Dunning bracht een offerte uit voor restauratie van molen De Ster.

Er werden een aantal activiteiten op touw gezet voor Molendag 1993. Zo werd er een persbericht opgesteld waarin de nieuwe molenstichting zichzelf bekend maakte en er werd een folder gemaakt voor het werven van donateurs. Op de Nationale Molendag van 8 mei 1993 ontving de nieuwe Molenstichting een cheque van f 7500,- als startsubsidie van de VSB-bank. Inmiddels hadden zich al de eerste donateurs aangemeld maar er waren veel meer donateurs nodig en daarvoor werden alle adressen binnen de gemeente aangeschreven.

Tijdens een feestelijke bijeenkomst in de raadzaal van het gemeentehuis van Winsum nam de Molenstichting op 2 oktober 1993 de molens De Ster en De Vriendschap te Winsum over van de gemeente Winsum en de molens De Meeuw te Garnwerd en Joeswert te Feerwerd van de Molenstichting De Meeuw en Joeswert. Verder nam de Molenstichting Winsum ook de molen De Jonge Hendrik te Den Andel over van De Stichting De Groninger Molen. Alle molens verwisselden voor één gulden van eigenaar. Bij de molen De Vriendschap overhandigde burgemeester Dees symbolisch een grote sleutel aan de voorzitter, de heer Venhuizen. Op 4 oktober ging de actie van

start voor het werven van donateurs. Alle enveloppen werden met de hand van adressen voorzien en nadat ze op grote tafels in het waterschapshuis in Onderdendam per straat waren gesorteerd werden ze persoonlijk door de bestuursleden in de gehele gemeente bezorgd. Bij deze eerste actie bleef de teller voorlopig staan op 235 nieuwe donateurs. Het begin was er!

De eerste grote restauratie

Al bij de eerste inventarisatie van de technische staat van de molens was gebleken dat De Ster in Winsum er het slechtst aan toe was. Vooral de kap verkeerde in zeer slechte staat en het was dan ook niet meer verantwoord om de molen te laten draaien.

Op 26 september 1998 was de molen De Ster tijdens de feestelijke ingebruikstelling mooi gepavoiseerd.

26 september 1998: onder toezien oog van J. Venhuizen (links) en molenaar S. Bakema (rechts) haalt baron Van der Borch de vang op, waardoor de wieken van De Ster zich in beweging zetten.

26 september 1998: voorafgaande door een doedelzakspeler gaan v.l.n.r. A.P. baron van der Borch tot Verwolde van Vorden, J.F. Lemstra (secr. Molenstichting Winsum), J. Venhuizen (voorzitter Molenstichting Winsum) en burgemeester ir. A.A. Dees naar de plek waar de feestelijke ingebruikstelling zal plaatsvinden.

De begroting voor het herstel beliep circa f 250.000,- en de molenstichting ging op zoek naar financiers. Als eerste grote bijdrage ontving de stichting een bedrag van f 20.000,- van de Wierdastichting in Winsum. Het rijk financierde het grootste gedeelte van het geld, namelijk f 180.000,- en van het J.B. Scholtenfonds en het Prins Bernhardfonds mocht samen f 18.000,- worden verwacht. Verder gaf de Stichting De Groninger Molen een bijdrage van f 7500,- en via diverse andere fondsen en de gemeente Winsum mocht nog op zo'n f 7500,- worden gerekend.

Uiteindelijk ontbrak er nog ongeveer f 17.000,- die door de Molenstichting zelf moest worden opgebracht. Dat geld was er niet, maar gezien de stijgende kosten bij langer wachten moesten we eigenlijk wel onmiddellijk met de restauratie beginnen. Toevallig kwam er op het kantoor van de Stichting De Groninger Molen begin september 1995 een brief binnen van de tot op dat moment nog onbekende DVR-Stichting uit

Molen De Meeuw te Garnwerd was tijdens het bezoek van Maximá en Willem Alexander overhek (in X-stand) gezet en feestelijk versierd. Hij had volgens de oude traditie ook twee Nederlandse vlaggen rechtop op de bovenste twee enden wapperen.

Delft. Deze stichting gaf aan dat zij mogelijkheden had voor het verlenen van een eenmalige subsidie bij restauraties. Ondergetekende was bij de binnenkomst van die brief toevallig op het Molenkantoor aanwezig en heeft dit bericht uiteraard meteen gemeld op de eerstvolgende bestuursvergadering van Molenstichting Winsum op 6 september. De voorzitter, de heer Venhuizen, liet er geen gras over groeien en nam contact op met de Stichting De Groninger Molen. Dit resulteerde erin dat wij op 24 november van dat jaar een positieve brief van DVR ontvingen, waarin ons werd meegedeeld dat men een bedrag van f 16.000,- aan ons had overgemaakt. Daarmee kon het startsein voor de algehele restauratie worden gegeven.

Op zaterdag 26 september 1998 was het dan zover: molen De Ster kon officieel weer in gebruik worden gesteld. Vanwege de bijzondere hulp van de DVR-Stichting mocht ter gelegenheid van de officiële ingebruikneming de voorzitter van de Raad van

Bestuur van deze stichting, A.P. baron van der Borch tot Verwolde van Vorden, de vang (de rem) van de molen lichten. Daarna speelde Bigband Winsum aan de voet van de molen en een bergbeklimmer beklom geheel zonder hulpmiddelen de molen om vervolgens via een touw weer af te dalen en een symbolische 'eerste' donateurkaart te overhandigen aan burgemeester Dees. Dit vormde de start van de nieuwe donateurwervingsactie. De Eendracht uit Ezinge verzorgde de verdere muzikale omlijsting en in het dorp werd accordeonmuziek ten gehore gebracht. De feestelijke ingebruikstelling van De Ster werd afgesloten met een drankje en een hapje in de Gouden Karper.

Onderhoud en plannen voor de tweede grote restauratie

Ondertussen moest vanaf 1992 ook het onderhoud aan de overige molens gewoon doorgaan. Naast grote klussen, zoals het vernieuwen van het riet op De Vriendschap, werd er ook veel aandacht besteed aan het teren en verven van de verschillende onderdelen. Hier en daar moest ook houtwerk worden vernieuwd. Voor het verrichten van wat kleinere klussen deed de stichting een beroep op de vrijwillige molenaars die steeds met veel enthousiasme hebben meegeholpen. Ook leverden zij een bijdrage aan het opstarten van de nieuwe donateurwervingsactie in 1998. Daarbij stuurde de Molenstichting opnieuw een brief aan alle inwoners van de gemeente Winsum, waardoor het aantal donateurs opliep tot circa 370. Eind 1999 diende zich een nieuw probleem aan bij De Ster. Er werden verticale scheuren ontdekt in de veldmuren. In 2000 heeft de Grontmij dit onderzocht maar kon geen eenduidige oorzaak vinden. We kregen daarom het advies om meetspijkers in de muur aan te brengen die periodiek moeten worden vergeleken met NAP.

Na De Ster in Winsum moest ook De jonge Hendrik in Den Andel grondige gerestaureerd worden. Op ons verzoek en na een aantal voorbereidende activiteiten ontvingen wij in het jaar 2000 een brief van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, waarin werd aangekondigd dat er een subsidie voor de restauratie van De Jonge Hendrik werd verleend. Dit zou de tweede grote restauratie worden waarvoor Molenstichting Winsum zich ging inzetten. De subsidiabele kosten werden op dat moment vastgesteld op f 228.000,-, waarvan zeventig procent door de Rijksdienst zou worden vergoed. De rest moest de stichting zelf bij elkaar zien te brengen. Bovendien werd het bedrag van het Rijk natuurlijk niet in één keer uitgekeerd, maar in gedeelten. Het laatste bedrag zouden we uiteindelijk pas in 2007 op onze rekening krijgen. Dit betekende dat we eigenlijk nog een aantal jaren moesten wachten met de restauratie. Kortom, er was weer werk aan de winkel voor het stichtingsbestuur. We stelden een financieringsplan op en de secretaris, de heer J.F. Lemstra, schreef diverse fondsen aan. Het Scholtenfonds, het Prins Bernhardfonds, het ANWB/Zimmermanfonds, De M.A.O.C. gravin van Bylandt Stichting, de DVR-Stichting, etc. Ook verzochten we Lionsclub Het Hogeland om een bijdrage. Onverwacht bleek dat er een bedrag over was van de mislukte poging om in Molenrij weer een molen te bouwen. Omdat onze vrijwillige molenaar M.E. van Doornik hier heel veel werk voor had verzet en omdat hij tevens molenaar is op de molen van Den Andel, heeft mede-initiatiefnemer P. Waterdrinker de resterende f 3750,- op onze rekening gestort. Ook kwam er een bedrag van

Molen De Jonge Henderik te Den Andel, die op dit moment een grote restauratiebeurt onderging

f 500,- beschikbaar via de reüniecommissie van oud-bestuurders van de gemeente Winsum. Zo begonnen de bedragen langzaam binnen te druppelen, wat ons natuurlijk goede hoop gaf dat de restauratie zou gaan lukken. In 2001 zag de gemeente kans om de restauratiebijdragen die we van het Rijk zouden ontvangen iets naar voren te halen en in september van dat jaar kregen we een bedrag van f 4000,- overhandigd van Lionsclub Het Hogeland voor de restauratie van de molen in Den Andel. Dat bedrag was afkomstig van een verkoping van kunstwerken die de gemeente Winsum nog in haar bezit had via de vroegere BKR-regeling. In december van datzelfde jaar gaven we de molenbouwer opdracht om alvast met het herstel van de zwichtstelling te beginnen. Dat werk zou in 2002

worden uitgevoerd. In januari 2002 hadden we van een aantal fondsen al toezeggingen binnen gekregen maar het was nog steeds niet voldoende voor de hele restauratie.

Oorspronkelijk waren we van plan om de molen gefaseerd te restaureren, maar we hebben later toch maar besloten om te proberen de restauratie in één keer uit te voeren. Dat was goedkoper en bovendien hoefde de molen dan niet meer zo lang in slechte staat te blijven staan. Daarom schreef de secretaris een nieuw dekkingsplan. Als we de molen in één keer wilden restaureren moesten we wel een lening afsluiten want we moesten immers tot 2007 wachten op het geld van het Rijk. Om het benodigde geld bij elkaar te krijgen, hebben we in de herfst van 2003 nog een actie gevoerd onder de inwoners van Den Andel en omstreken. Die actie leverde een bedrag van circa f 800,- op. Dat was nog niet genoeg maar we zijn inmiddels ook bezig om het bedrijfsleven in Den Andel te benaderen. Zo hopen we het benodigde bedrag stukje bij beetje bijeen te brengen want het is onze bedoeling om in 2004 de hele restauratie rond te krijgen.

Opmerkelijke gebeurtenissen sedert de oprichting in 1992

1 Op Molendag 1996 organiseert de Molenstichting een fietstocht langs alle molens in de gemeente Winsum. Dit wordt op Molendag 1997 herhaald en het levert enthousiaste reacties op van de deelnemers. Een aantal van hen heeft zich dan ook aangemeld als donateur.

1 Op 26 augustus 1997 brengt H.M. Koningin Beatrix een bezoek aan de provincie Groningen, waarbij ze onder andere de molen De Meeuw in Garnwerd met een bezoek vereert. Op uitnodiging tekent ze daarbij ook het gastenboek van de molen en ondanks het protocol ziet ze toch kans een kort gesprek met vrijwillig molenaar Jacob Oosterhoff te voeren. Onze molen staat die dag bijzonder in de belangstelling bij de pers en is te zien op de tv, op de voorpagina van de NRC en in diverse andere bladen.

1 Op 13 mei 2000 wordt onze vrijwillige molenaar S. Bakema koninklijk onderscheiden. Hij wordt benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau. De heer Bakema is dan al 25 jaar molenaar en sinds 1975 actief op beide molens in Winsum. Hij is bovendien één van de eerste gediplomeerde vrijwillige molenaars van de provincie Groningen. Verder was hij sinds 1970 onbezoldigd hulpkoster van de gereformeerde kerk in Winsum en sinds 1985 penningmeester van het koor Laudamus. (In *Winshem* 5.3, uitgave december 2000, vindt u een interview met Rias Bakema.)

1 Eveneens in mei 2000 neemt voorzitter J. Venhuizen, die de Molenstichting vanaf de oprichting onder z'n hoede heeft gehad, afscheid. Als nieuwe voorzitter wordt benoemd ondergetekende. De heer Venhuizen zal de eerste tijd nog wel als adviseur aan het bestuur verbonden blijven.

1 In september 2000 halen twee nieuwe vrijwillige molenaars hun diploma. Het zijn Paul Dijkema en Jan Scholtens, die samen met Marco Maggi (en later ook Hans Vink) de molen De Ster gaan bemannen.

1 In december 2000 verschijnt voor het eerst het nieuwe periodiek van de Molenstichting dat *'t Gaande Werk* wordt

Een overzicht van de vijf molens van Molenstichting Winsum

De Jonge Hendrik, Den Andel

De Jonge Hendrik is in 1875 gebouwd met onderdelen van een korenmolen uit Niekerk (WK), nadat de vorige molen die sinds 1859 op deze plek had gestaan, in 1874 was afgebrand. Ook die molen had al een voorganger gehad, genaamd de 'Noordermolen' en gebouwd in 1852. De huidige molen heeft een koppel maalstenen en twee pelstenen (om van gerst gort te pellen) als werktuigen. Als wieksysteem heeft de molen 'zelfzwichting'. Dat is een klepsysteem, dat ongeveer net zo werkt als luxaflex. Tijdens het draaien van de wieken kan de molenaar de kleppen open of dicht trekken. De kleppen reageren echter ook op de winddruk: bij harde wind gaan ze een beetje open en bij minder wind gaan ze weer wat dicht. Hierdoor krijgt de molen een gelijkmatiger snelheid.

Joeswert, Feerwerd

De Joeswert is in 1855 gebouwd. De molen is uitgerust met drie paar maalstenen en twee pelstenen. Deze molen is beroepsmatig in gebruik en daarom bevinden zich er ook nog allerlei andere werktuigen in de molen. In de molen is een winkeltje ingericht, waar allerlei molenproducten te koop zijn. Ook deze molen is uitgerust met het zelfzwichtingssysteem.

De Meeuw, Garnwerd

Op een prachtige plaats op de dijk van het Reitdiep staat de molen De Meeuw. Deze molen is in 1851 gebouwd, als opvolger van een afgebrande voorganger. De molen is uitgerust met een koppel maalstenen en had vroeger eveneens twee pelstenen. De molen is verder voorzien van 'Oudhollands hekwerk', dat wil zeggen dat de molen wieken heeft waarop de molenaar zeilen kan uitrollen, al naar gelang de kracht van de wind.

De Vriendschap, Winsum

In het dorp Winsum staan twee molens. De molen met het houten onderstuk is De Vriendschap, die met het stenen onderstuk heet De Ster. De Vriendschap is gebouwd in 1802 en heeft als werktuig een koppel maalstenen. Vroeger deed de molen ook dienst als pelmolen, maar de pelstenen zijn in 1941 verwijderd. Waarschijnlijk is de molen oorspronkelijk afkomstig uit Mensingeweer, waar hij ook dienst deed als pelmolen. De molen is uitgerust met het zelfzwichtingssysteem.

De Ster, Winsum

In het centrum van Winsum staat De Ster. Deze molen is daar in 1851 gebouwd als opvolger van een standaardmolen, die daar al in 1628 gestaan moet hebben. De molen is uitgerust met een koppel maalstenen en twee (incomplete) pelstenen. Tegenover de molen, op Molenstraat nummer 7, bevindt zich nog de oude 'sarrieshut' waarin tot 1855 de ambtenaar woonde die namens de provinciale overheid de afdracht van de belastingen op het gemaal moest controleren. De gevel van dit huis is in de loop der jaren wel wat veranderd. Met De Ster is vroeger ook stroom opgewekt en er is enige tijd een koppel mosterdstenen aanwezig geweest om mosterd te malen. Eén van die stenen is nu ingemetseld in de muur bij het parkeerterrein aan de voet van de molen. De Ster heeft één roe (twee wieken) met zelfzwichting en één roe met Oudhollands hekwerk.

genoemd. Deze naam verwijst naar een molenaarswoord voor alle draaiende onderdelen van de molen.

In 2001 krijgt de stichting te maken met de gevolgen van de Arbo-wet. Dat houdt concreet in dat het onderhoud en de restauratie van de molens nog duurder zal worden en dat er nog meer papierwerk bij komt kijken. De molens moeten aan de eisen van de Arbo-wet voldoen en ook de molenaar moet zich houden aan de voorschriften van de Arbo-wet. Zo moet er tegenwoordig voor veel klussen een hoogwerker worden ingezet of een steiger worden gebouwd, waar vroeger een ladder voldoende was. Vrijwilligersorganisaties zoals onze Molenstichting krijgen gelukkig nog de ruimte tot 2005 om de Arbo-zaken goed te regelen.

21 juni 1999, molen Joeswert te Feerwerd

1 Op 7 november 2001 brengen Willem Alexander en Máxima een bezoek aan Garnwerd, waarbij de molen De Meeuw in feesttooi is. De molen is overhek (in X-stand) gezet met twee vlaggen op de bovenste wieken en bovendien gepavoiseerd. Eerst wilde men de molen laten draaien, maar dat bleek onmogelijk vanwege een kapotte windpeluw. De gemeente kon niet helpen en de stichting had geen geld om het euvel op tijd te laten repareren. Toch wordt het bezoek een groot succes en hoewel het niet in het protocol is opgenomen zien we toch nog kans om Máxima een mandje met molenproducten uit Groningen aan te bieden en Willem Alexander het boek *De Groninger Pelmolen*. Ook hebben we nog een kort gesprek met de beide koninklijke gasten, waarbij de Prins ons bijzonder bedankt voor alle moeite die we gedaan hebben om de molen zo mooi te maken.

1 Als gevolg van de aanslag op 11 september 2001 blijken er opeens grote problemen voor de molenverzekeringen in Nederland te zijn ontstaan. Niet alleen zat de verzekeringsmaatschappij die de meeste molens in Nederland had verzekerd met haar hoofdkantoor op een van de hoogste verdiepingen van de ingestorte gebouwen in New York, maar er blijkt ook bijna geen mogelijkheid meer te zijn voor herverzekering. De Onderlinge Brandverzekeringsmaatschappij te Deventer blijft als enige mogelijkheid over en deze maatschappij heeft haar premies inmiddels fors verhoogd. Na enig aarzelen besluit het bestuur om de verzekeringen tegen herbouwwaarde om te zetten in een verzekering tegen 'premier risque'. Dat houdt wel in dat we onze molens waarschijnlijk niet meer kunnen herbouwen als ze door brand geheel verloren gaan. Maar de stichting kon de duizenden euro's premie voor de eerstgenoemde verzekering niet meer betalen en heeft de gemeente van dit besluit op de hoogte gesteld.

1 In december 2002 ontvangt molenaar Rias Bakema een aardige blijk van waardering van de gemeente Winsum. Hij krijgt de gemeentelijke vrijwilligersprijs voor het vele werk (vooral voor de beide molens in Winsum) dat hij gedurende een hele reeks van jaren op vrijwillige basis verricht heeft.

Tot slot

Sedert de oprichting van Molenstichting Winsum in 1992 is er veel gebeurd. Voor de molens in onze gemeente is er veel ten goede veranderd. De molens werden hersteld, er zijn nieuwe vrijwillige molenaars actief, er is een basis gelegd voor het verdere herstel en onderhoud van de molens en de inwoners van onze gemeente zijn, veel meer dan voorheen, betrokken bij het behoud van de molens. Nu de overheid op veel terreinen een stap terug heeft gedaan, komt het steeds meer aan op particuliere organisaties om de molens, kerken, boerderijen en borgen, die te zamen aan onze provincie zo'n eigen schoonheid verlenen, te onderhouden. We zullen dus in de toekomst vaker een beroep moeten doen op de lokale bevolking en daarvoor is het vooral van belang dat alle inwoners inzien welke schoonheid er op dit gebied nu nog is. Daarom moeten we al deze prachtige monumenten onder de aandacht brengen en proberen het historisch besef onder een brede groep te bevorderen. Hopelijk kunnen we dan ook in de toekomst nog blijven genieten van de levendige aanblik van onze dorpen, waar de molens hun wieken laten draaien. Wilt u ook actief meehelpen? Stort dan minimaal twaalf euro op rekeningnummer 86.10.08.200 ten name van Molenstichting Winsum en wordt donateur!

n D.J. Tinga, voorzitter Molenstichting Winsum

Nieuw verschenen boeken

Titel: *Varende Slagters, een kroniek van Groninger Binnen- en buitenvaarders*

Auteur: Freek Post

Uitgever: Profiel Uitgerij Bedum

Prijs: _ 39,50 (240 pagina's, rijk geïllustreerd)

Bijzonderheden: Beschrijft de uitgebreide familie van binnenschippers en coastervaarders in de provincie Groningen in de 20e eeuw. Verder komen onder andere aan de orde de bietencampagne per schip, de slikvaart en de vaart met karries en pulp.

Titel: *Grondwerk, 200 jaar archeologie in Nederland*

Auteur: Theo Toebosch

Uitgever: Uitgeverij Sun

Prijs: _ 19,50 (240 pagina's)

Bijzonderheden: Een prettig leesbaar boek waarin 200 jaar archeologie in Nederland tegen het licht wordt gehouden. Het tijdvak van 1818 tot 2002 wordt beschreven als een periode die bol staat van rivaliteit, concurrentie en afgunst.

Herdenking markt-, munt- en tolrecht in Winsum

Het jaar 1057 is voor Winsum een zeer belangrijk jaar geweest. Bij besluit van 25 april van dat jaar schonk de Duitse Koning Hendrik IV aan aartsbisschop Adalbert van Hamburg in de graafschappen Hunsingo en Fivelingo het recht om onder meer in Winsheim tol te heffen, zowel te land als te water, om markten te houden en om munten te slaan (met Winsheim werd het huidige Winsum bedoeld). Een en ander is vastgelegd in een zogenaamd charter of oorkonde. Voor zover te achterhalen is aan deze gebeurtenis tot 1957 nimmer aandacht besteed. Pas 900 jaar later werd dit voor de eerste keer herdacht en werd er een feestweek georganiseerd met diverse activiteiten onder de naam

Een groots feest

In 1955 werd voor het eerst gewag gemaakt van het feit dat in 1057 aan Winsum, als hoofdplaats van Hunsingo, markt-, munt- en tolrecht werd verleend. Er gingen dan ook al gauw stemmen op om in 1957 aandacht te besteden aan dit feit. Er vormde zich een voorlopig bestuur dat op 19 december 1955 een bijeenkomst belegde in café De Gouden Karper. Voor deze bijeenkomst waren uitgenodigd het college van burgemeester en wethouders, diverse besturen van verenigingen, directies van bedrijven en enkele particulieren. De plannen voor de herdenking van '900 jaar Winsum' werden besproken en men besloot om de feestelijkheden rond deze herdenking te houden in de week van 3 tot en met 8 juni 1957. Er werd een voorlopig bestuur gevormd, bestaande uit B. Bruins Pzn. voorzitter, mevrouw F. Witterholt-Heidanus secretaresse en P.B. Wiersum penningmeester.

Op 2 november 1956 werd wederom een bijeenkomst belegd, nu in café M.Til. Naast officiële personen en industriëlen werden alle verenigingen in Winsum-Obergum uitgenodigd. Er waren toen al heel wat plannen in de maak want volgens het bestuur was de herdenking het waard een groots feest te worden. "Maar op allerlei gebied, zoals optochten, wedstrijden, versiering, muzikale omlijsting en vooral een tentoonstelling, komt zoveel kijken, dat de morele en daadwerkelijke steun van de gehele bevolking nodig is", aldus de folder. Onder

Met foldermateriaal werd reclame gemaakt voor de tentoonstelling.
De brug stelt de Winsumer Boog voor.

voorzitterschap van B. Bruins Pzn. werd er een stichting in het leven geroepen en om geen financiële strop te krijgen werd er een garantiefonds gevormd van f 100.000,-. Volgens de organisatoren zou dit bedrag de totale uitgaven van de festiviteiten dicht benaderen. De gemeente Winsum zag het belang van de herdenking in en de gemeenteraad besloot voor 30 % met een maximum van f 30.000,- in het garantiefonds deel te nemen. Als hoofdschotel stond op het programma een grote tentoonstelling voor landbouw, handel en industrie.

Herdenking

Voor de tentoonstelling werd het terrein bestemd langs de Borgweg, waar in die tijd nog vrijwel geen woningen stonden. Ook het verzorgingshuis Winkheem was er nog niet. Op het terrein werden een aantal grote tenten geplaatst en een feesttent met een gezamenlijke ruimte van 4400 m². Daarnaast was er ruimte beschikbaar voor buitenstands met een oppervlakte van 7700 m². Daar waren meer dan honderd - uit het hele land afkomstige - bedrijven en instellingen met een stand vertegenwoordigd. Maar natuurlijk zou een herdenking zonder een historische tentoonstelling niet compleet zijn. Op de plaats van de huidige nieuwe vleugel van het gemeentehuis aan de

Openingtoespraak door minister dr. S. L. Mansholt

Schilligehamsterweg was in de toenmalige B.L.O.-school dan ook een tentoonstelling ingericht onder de naam 'Drieluik Winsum 900'. Deze tentoonstelling gaf een beeld van de levensstijl door de eeuwen heen en er waren onder andere werktuigen te zien uit de wierdentijd.

Als een der uitingen van de feestvreugde van de inwoners van Winsum stond ook de opvoering geprogrammeerd van het historisch spel 'De klokslag van Winsum'. Dit spel werd tijdens de feestweek een aantal keer opgevoerd. Het stuk werd geschreven door dr. W.A. Hofman uit Groningen. De schrijver bepaalde zich tot een periode uit de Tachtigjarige Oorlog waarin zich de reformatie voltrok met de beeldenstorm en waarin de Ripperda's hun borgen verlieten en als geuzen door het land zwierven. Winsum moest in die tijd zijn vooraanstaande plaats als hoofddorp van Hunsingo prijsgeven omdat de Stad alle rechten aan zich trok. Het spel bestond uit vier bedrijven en er deden in totaal zeven verenigingen en 54 enthousiaste spelers aan mee.

Opening

De toenmalige minister van landbouw, visserij en voedselvoorziening, dr. Sikko L. Mansholt opende de feestelijkheden rond '900 jaar Winsum' door aan een klokkentouw te trekken, dat was bevestigd aan een grote bel bij de ingang van het tentoonstellingsterrein. Meteen hierna speelden de Winsumer muziekkorpsen De Bazuin en Triton het Wilhelmus en het

Het centrale plein met tentoonstellingstoren op de buitenafdeling. Op de toren wapert de provinciale Groninger vlag.

Groninger volkslied. In de feesttent hield de bewindsman zijn openingswoord en zei de uitnodiging om de tentoonstelling te openen met veel genoegen te hebben aanvaard. Daarvoor waren verschillende redenen aanwezig en niet in laatste plaats persoonlijke (de minister is namelijk in de omgeving van Winsum opgegroeid). Toch achtte hij het belangrijker dat hij zelf, door hier aanwezig te zijn, de activiteiten in Noord-Groningen kon gadeslaan. "Want", zo verklaarde hij, "ik maak mij wel eens zorgen over bepaalde gebieden in ons land. De concentratie in het westen en de industriële ontwikkeling daar, houden het gevaar in, dat andere streken worden vergeten. Ook Noord-Groningen is één van die gebieden. Wanneer men echter in deze gewesten zelf af en toe aan de bel trekt, is dat gevaar niet zo groot." Vervolgens voerden de Commissaris der Koningin mr. W.A. Offerhaus en burgemeester mr. K. Bosch het woord. De commissaris wees erop dat er in Winsum voldoende energie is geweest om een pracht van een expositie in te richten. Hij geloofde daarom, dat er in de Noord-Groningers genoeg pit zou zitten om mee te werken aan vernieuwingen.

Gedenkboek

Onder supervisie van het stichtingsbestuur werd het gedenkboek Winsums Verleden uitgegeven. De voormalige rijksarchivaris dr. W.J. Formsma verzamelde een aantal opstellen van deskundigen die de geschiedenis van Winsum-Obergum onder de loop hebben genomen. Het is geen doorlopend geschiedenisverhaal geworden, maar de schrijvers hebben de diverse gezichtspunten in een aantal op zichzelf staande hoofdstukken aan het papier toevertrouwd. Een kroniek besluit het boek dat, voor zover bekend, niet meer in de handel verkrijgbaar is.

Feestprogramma

Het volledige programma van de feestweek zag er als volgt uit:

- Maandag: Opening, muzikale rondgang door het dorp door de Bazuin en Triton, vliegdemonstratie en opvoering van het historisch spel.
- Dinsdag: Kinderfeesten, Groninger middag, feestavond.
- Woensdag: Graslandmechanisatiedag, vrouwenmiddag en opvoering van het historisch spel.
- Donderdag: Fokveedag en 's avonds variëte Herman Rinket.
- Vrijdag: Concours-hippique en 's avonds opvoering van het historisch spel.
- Zaterdag: Voetbalwedstrijd PSV-Amsterdam, rondgang en concert Groninger Politie Muziekkorps met als slot een taptoe.

Naast het tentoonstellingsterrein was een lunapark ingericht en verder liet een klokkenspel van Van Bergen N.V. uit Heiligerlee zijn vrolijke klanken over het terrein horen. Een andere attractie vormde een zogenaamd waterorgel dat in een speciale tent kon worden bewonderd.

n Piet Noord

Bronnen:

- Winsum Verleden
- Van rustig dorp naar dynamische centrumgemeente
- Het Vrije Volk 4 juni 1957
- Archief P. Noord

Het oprichtingsjaar 1917 van de voetbalvereniging Hunsingo was sociaal en economisch gezien een slecht jaar. Voorzieningen waren er niet of nauwelijks. Sport en andere vrijetijdsbesteding al helemaal niet. Hulde dan ook voor een stel schooljongens dat destijds warm werd gemaakt voor het voetbalspel en er mede voor zorgde dat er op 1 mei 1917 een voetbalclub werd opgericht. Eerst onder de naam AFC, als

afkorting van:

Altijd Fijne Combinatie.

Het embleem van Hunsingo dat al jaren op de borst van de Hunsingo-shirt prijkt.

Voetbalveren 86 jaar en nog steeds vo

iging Hunsingo lop in beweging

Van start op een voetbalveld of wat daar voor doorging

AFC had haar eerste voetbalveld, of wat daar voor doorging, te Maarhuizen. Het veld lag tussen de boerderijen Maarhuizen en Enne Jans Hoeve. Wie lid wilde worden, moest eerst een proef van uithoudingsvermogen afleggen. Deze proef bestond uit het hardlopen van Winsum naar Maarhuizen en terug. Kon men dit volbrengen, dan was men als lid aangenomen. Voor één lid was dit echter een peulenschil, hij liep veel meer, namelijk van Winsum via Mensingeweer en Baflo weer terug naar Winsum. In die tijd was dat een flinke prestatie.

Later werd de naam van de club veranderd in WFC, de Winsumer Football Club, maar al vrij snel daarna werd deze naam omgezet in v.v. Hunsingo. De naam WFC mocht namelijk niet meer gebruikt worden omdat er al een club bestond met de afkorting WFC. Na de oprichting van de voetbalvereniging Hunsingo werd al snel omgezien naar een ander terrein. Dit kwam voort uit de praktische overweging dat het voetbalveld

Een uitwedstrijd van Hunsingo 1 anno 1937 in Zuidbroek. Op de foto staan van links naar rechts: D. Doornbosch (secretaris), G. Lantink, J. Balk, J. Koopmans, D.J. Holsheimer, D. Nienhuis, K. Doornbosch en J.C. Mekel (voorzitter). Van links naar rechts middenste rij: B. Raangs, K. van der Velde en W. van der Velde en van links naar rechts gehurkt: F. Stoepker, H. van der Veen en M. Fokkens.

centraler moest komen te liggen. Men verhuisde naar een terrein vooraan op de Winsumermeeden, in de buurt van de boerderij die toen door de familie Lugtenborg werd bewoond. Na hier enkele jaren te hebben gespeeld, kreeg de vereniging de beschikking over een terrein ten noorden van het Omsnijdingskanaal in Obergum.

Ook dit was geen blijvend terrein, omdat hier in de zomermaanden vee graasde en men verhuisde al vrij snel naar de Schouwerzijlsterweg. Hier lagen twee percelen groenland die eigendom waren van de Wierda-(oud burgemeester van Winsum) Stichting. Hunsingo begon te spelen op het meest westelijke veld, waar momenteel de voetbalvereniging Viboa haar hoofdveld heeft. Midden in dat veld stond een boom en daarvan werd veelvuldig gebruik gemaakt voor het passeren van de tegenstander. Het Aanleg was er toen nog niet en het kwam dan ook nogal eens voor dat er een bal in het Omsnijdingskanaal terecht kwam. Omdat Hunsingo toen nog niet over reserveballen beschikte, moest spelers dikwijls de bal uit het kanaal halen.

Het tenue, de eerste leren bal en vervoersproblemen

Het eerste tenue bestond uit een zwart shirt met witte boorden

Het eerste elftal van Hunsingo was met bestuursleden in september 1929 op bezoek bij de voetbalvereniging Quickness uit Assen.

Het aspirantenelftal van Hunsingo met onder andere Luit de Vries anno 1933. Op de foto staan van links naar rechts: Be Hazekamp, Alie Schut, Anne Kamstra, Gerrit Tuinman, Jan Tuinman, Henk Timmer, Henk Zwaagman en Sjoerd Hop. Van links naar rechts gehurkt: Henk de Vries, Henk Lijnema, Luit de Vries, Heibo Lantink, Gerrit van der Veen en Hendrik van der Veen.

en witte manchetten, een zwarte kniebroek en zwarte kousen met een zwart-witte boord. Later werd dit een shirt met een brede rode verticale balk in het midden (Ajax-shirt), een witte broek en wit-rood gestreepte kousen. Rond 1936 veranderde het tenue in een rood shirt, witte broek en rood-witte kousen. Op een paar details na is dit nog steeds het Hunsingo tenue. Een van de leden van Hunsingo ging in Assen op een internaat.

Daar werd al gevoetbald met een leren bal. Bij Hunsingo was hier geen sprake van; men had zelf een bal in elkaar geknutseld. De eerste leren bal waarmee men speelde, werd dan ook niet toevallig door dit lid vanuit Assen naar Winsum 'gesmokkeld'. Met deze leren bal werden ook de eerste competitiewedstrijden gespeeld. Voor het spelen van de uitwedstrijden moest er worden gereisd. Men had in die tijd niet de beschikking over trein of bus, laat staan dat men zelf

in het bezit was van een auto. Alle vervoer moest daarom per rijwiel, met soms twee of drie man per fiets. Het is zelfs een keer voorgekomen dat er na afloop van de wedstrijd Warffum tegen Hunsingo een aantal fietsbanden waren doorgesneden.

De eerste voetballers

Hunsingo was de eerste jaren nog niet aangesloten bij de voetbalbond. Dat gebeurde pas in 1925. Men speelde toen meer in rayonverband tegen omliggende clubs en men speelde veel seriewedstrijden (soort oefen-/bekerwedstrijden), overigens met wisselend succes. In het seizoen 1925/1926 werd de vereniging lid van de GVB (Groninger Voetbal Bond). Dit werd meteen een succes want men behaalde de tweede plaats, wat promotie naar de eerste klasse betekende. In het seizoen 1932/1933 won

Oude medaillekast

Vaandel kampioenschap GVB en promotie naar de vierde klasse KNVB van Hunsingo 1 in het seizoen 1942/1943.

Hunsingo de legpenning van de GVB.

Bekende voetballers uit de jaren twintig van de vorige eeuw waren onder andere keeper Hendrik van der Veen (alias 'Pinkhof'), Harm van der Veen, Gezienus Leugs, Freek Stoepker, Menno Hoeksema, Hendrik Hoving, Jan Balk, Roelof de Jong, Gerrit Weesies, Jo van der Velde (alias 'Lampeglas') en Michiel Fokkens. In de jaren dertig kwamen er andere toppers bij, zoals Dirk Nienhuis, Gerrit Lantink en Dirk Holsheimer. Ondertussen kwam er vanuit de aspiranten (van 11 tot ongeveer 18 jaar) een aantal talentvolle voetballers naar voren, zoals Henk Lijnema (alias 'Detje'), Be Hazekamp, Gerrit

van der Veen, Anne Kamstra en Luit de Vries. Luit de Vries (alias 'Badjoe', de naam van een beroemde Franse keeper) ontpopte zich later als een beruchte en zeer goede keeper, zoals u aan het eind van dit artikel kunt lezen.

Na de Tweede Wereldoorlog

In de Tweede Wereldoorlog werd er gewoon gevoetbald. Hunsingo

promoveerde zelfs met het eerste elftal vanuit de hoogste klasse van de afdeling GVB naar de vierde klasse van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB). In dit elftal zaten naast de al eerdergenoemde talenten Henk Lijnema, Be Hazekamp, Gerrit van der Veen, Anne Kamstra en Luit de Vries, ondermeer Freek Stoepker, Riex Hop, Hendrik Kamstra en Heibo Lantink. De trainer was Jaap Hazeveld van de bekende voetbalclub GVAV uit Groningen. Deze trainer had overigens geen

verbeterd en ging het Hunsingo in sportief opzicht voor de wind. Rond 1950 werd het oostelijke veld aan de Schouwerzijlsterweg aangelegd. Op 6 september 1952 werd dit veld officieel in gebruik genomen en Hunsingo verhuisde toen van het westelijke naar het oostelijke veld. Sinds 1977 heeft de vereniging de beschikking over de velden met clubgebouw op het sportpark Schilligeham. Sinds een aantal jaren is het sportpark uitgebreid met negen semi-permanente units, waarin zijn opgenomen twee kleedkamers, twee doucheruimten, een ruimte voor het materiaal, een verzorgingsruimte en een grote bestuurskamer.

De twee beste elftallen ooit

Zonder andere elftallen te kort te doen, kan worden gezegd dat er nog steeds twee elftallen te boek staan als de beste elftallen ooit bij Hunsingo. In de eerste plaats betreft dat het elftal dat na het seizoen 1954/1955 in 1955 promoveerde naar de tweede klasse KNVB. Deze promotie vormde een echt hoogtepunt in de geschiedenis van Hunsingo. Het elftal bestond uit Klaas en zijn broer Gerrit van der Veen, Klaas Raangs, Riex Jannenga, Willem van Calcar, Gert Jan Balk, Henk Lijnema, Heibo Lantink, Anne Kamstra, Frederik Meijer, Jans van Bolhuis, Meint van der Velde (keeper), Libbe van der Velde en Klaas Timmer. In de tweede klasse speelde men onder andere tegen de Friese clubs LSC, Frisia en Rood Geel en tegen Alcides uit Meppel. Dat betekende veel reizen met de bus. Klaas van der Veen heeft in de seizoenen 1956/1957 en 1957/1958 als semi-prof gevoetbald bij Velo (Velocitas) Groningen en in het seizoen 1958/1959 als semi-prof bij Heracles Almelo.

Het andere topelftal van Hunsingo is het elftal dat in het seizoen 1958/1959 kampioen werd van de derde klasse B van de KNVB. In dit elftal zaten Siewert Zevenberg (keeper), Jan de Graaf, Willem van Calcar, Jans van Bolhuis, Jan Schipper, (grote) Kees Stoepker, Klaas Timmer, Meint van der Velde, Klaas Raangs, Henk Langeland, Gerrit van der Veen, IJsbrand Nederhoed en Gerrit Hoeksema. De trainers waren Henk Drewes en Hennie Rozema. In die tijd volgde op het kampioenschap geen automatische promotie. Daarvoor moest men promotiewedstrijden spelen. In de promotiecompetitie werd het elftal echter uitgeschakeld en in het seizoen 1959/1960 was dat hetzelfde liedje. Eindelijk na het kampioenschap van 1960/1961 volgde voor het seizoen 1961/1962 promotie naar de tweede klasse KNVB. In deze klasse speelde men tegen Be Quick (door het opheffen van de tweede divisie betaald voetbal kwam Be Quick in de tweede klasse) en tegen Oosterparkers, die destijds ook in het Oosterpark Stadion voetbalde. Vanaf die tijd was het met de sportieve prestaties van het elftal een kwestie van vallen en opstaan. Een echt dieptepunt was de degradatie naar de GVB, maar het vorige voetbalseizoen 2002/2003 is het eerste elftal via de nacompetitie op het nippertje gepromoveerd naar de vierde klasse KNVB.

Jubilea

1957 Tijdens de receptie van het veertigjarig bestaan op 1 mei 1957 kreeg Hunsingo een scorebord met witte knotsen aangeboden. Dit bord is nog steeds aanwezig, maar niet meer in gebruik.

1967 Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan bood de studentenvereniging Forward een boom aan. Het voltallige

Medaille als derde prijs, gewonnen door Hunsingo 1 tijdens seriewedstrijden op de Kermis van Garnwerd in 1924.

Medaille kampioenschap eerste klasse GVB 1934/1935 en promotie naar KNVB van Hunsingo 1

officiële licentie van de KNVB. In 1946 ontving Hunsingo een schrijven van de KNVB dat er een trainer met licentie moest komen. In 1947 werd Arend van der Veen bij Hunsingo de eerste officiële trainer met een licentie. Hij was de eerste van een lange rij van trainers. Ondertussen waren de terreinomstandigheden aanzienlijk

bestuur was aanwezig om de boom een plaatsje te geven op het sportveld aan de Schouwerzijlsterweg.

1982 Toen Hunsingo op 1 mei 1982 vijftien jaar bestond, werd er op het sportpark Schilligeham een wedstrijd georganiseerd tussen Hunsingo 1 en FC Groningen. De aftrap werd verricht door de toenmalige burgemeester Harm Bruins Slot. In de pauze was er een show van muziekvereniging Triton, met majorettes.

1992 Op 1 mei 1992 bestaat Hunsingo vijftien jaar. Er werd een reünie georganiseerd en een groot feest in de sporthal Ripperda met diverse artiesten. De bekendste artiest was de Duitse schlagerzanger Danny Cristian.

Bijzondere personen

- Trainers: In de loop der jaren heeft Hunsingo gerenommeerde trainers gehad. Deze kwamen veelal van de voetbalverenigingen Velocitas en GVAV uit de stad Groningen. Enkele namen: Wiebe Brink, de heer Huizinga, Jaap Hazeveld, Henk Drewes, Hennie Rozema en Jan Jeltema.

- Voorzitters: Onder andere de heren A. Brouwer, J.C. Mekel (van de drukkerij), A. van der Veen (van de Vivo-winkel in de Nieuwstraat), J. Bruins (veearts), K. van der West en de heer B. Veenker.

- Terreinknecht/kaartverkoper: Tientallen jaren was Hidde Giesolf hiervoor een begrip. Ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag werd hij extra in het zonnetje gezet met een fles jenever.

Bijzondere gebeurtenissen

- Hunsingo speelde eens in Wehe (den Hoorn). De achterlijn van het veld lag daar tegen de gracht, dus dat was vaak vissen om de bal. Een van de Hunsingo-spelers was wel zeer ongelukkig. Hij wilde op het laatste moment de bal nog tegen houden, maar kwam met zijn achterwerk op de bal terecht. Tot grote hilariteit van het talrijke publiek raakte hij met bal en al in de gracht.

- Jaren geleden speelde Hunsingo een voorwedstrijd in het Be Quick-stadion te Haren. Daar werd gevoetbald om het kampioenschap van Nederland. Het werd de wedstrijd van keeper Harm van der Veen. Enkele dagen na de wedstrijd werd hij benaderd door één van de toonaangevende clubs in de stad Groningen om daar te komen spelen. Zijn beloning zou bestaan uit een nieuw pak plus een nieuwe fiets, maar Harm van der Veen bedankte resoluut. Ook toen werd er aan talentvolle spelers getrokken.

De stand van zaken

Dankzij een goede organisatie, gebaseerd op een echt beleidsplan, staat de vereniging als een huis. Er zijn veel, goede vrijwilligers, er zijn veel jeugdleden, er wordt veel aandacht besteed aan voetbal voor meisjes en dames en er is een apart zaterdagteam. Kortom Hunsingo doet het zo gek nog niet!

Terugkijken met Luit de Vries, ex-keeper van Hunsingo

Luit de Vries is geboren in 1922. Hoewel niet gelovig ging hij naar de gereformeerde school (de School met de Bijbel) in de Schoolstraat, omdat deze dicht bij zijn huis stond. Als elfjarige ging hij als aspirant bij Hunsingo voetballen. Zijn ouders waren hier niet zo blij mee omdat ze een hekel aan voetballen hadden,

maar keeperstrainer Be Vrucht zag in Luit mogelijkheden om uit te groeien tot een goede keeper. Naast Luit zaten er nog meer talenten in het aspirantenelftal, zoals Henk Lijnena, Gerrit van der Veen, Be Hazekamp, Jan Tuinman en Anne Kamstra. Behalve de wedstrijden genoot Luit ook van de trainingen in het

gymlokaal, dat gelegen was tussen garage Dijkema en het witte huis op de hoek van de Westerstraat. Toen Luit 16 jaar was, ging hij als senior voetballen in het eerste elftal van Viboa omdat Viboa in die jaren net was begonnen en zij nog geen goede keeper hadden. Luit vond dit een uitdaging. Hij heeft ongeveer twee jaar bij Viboa

Luit de Vries anno 2003

gespeeld en kreeg hiervoor twee pakjes sigaretten per maand.

In het begin van de Tweede Wereldoorlog kwam Luit terug bij Hunsingo en ontpopte zich als een bijzondere keeper. Kwalitatief sowieso, maar ook op een andere wijze trok hij de aandacht. Het kwam namelijk vaak voor dat, door een verkeerde beweging, zijn arm uit de kom schoot. Met hulp van zijn verdedigers werd zijn arm dan weer in de kom geduwd en keepste hij weer vrolijk verder. Na afloop had hij dan wel veel pijn.

In al die jaren gebeurde er natuurlijk nog veel meer. Luit herinnerde zich bijvoorbeeld nog de derby's tegen Eenrum, waarbij (zwarte) Pieter van Dijk met zijn moeder een aantal keren de hoofdrol speelde. Pieter was onder de indruk van vuurvreter Anne Kamstra (broer van Eltjo Kamstra) en van de talenten van Be Hazekamp. Ook deed zich een bijzonder voorval voor in de uitwedstrijd tegen Meeden, waar Libbe van der Velde een tegenstander onderuit haalde. De bekende scheidsrechter Kolkman gaf hiervoor een penalty maar Libbe en Luit vonden dit onterecht. Toen de speler van Meeden deze penalty wou nemen, gooide Luit zijn pet naar de bal. Hierdoor werd de bal naast geschoten. Luit kreeg een ernstige waarschuwing en de penalty moest opnieuw worden genomen en zo werd het alsnog een doelpunt.

In die tijd ging het vervoer naar verre uitwedstrijden altijd met de bus en natuurlijk kon je na afloop niet in de kantine terecht, want kantines waren er toen nog niet. Dus ging je onderweg maar de kroeg in. Al met al heeft hij ongeveer dertien jaar in het eerste elftal van Hunsingo gekeept. Naast doelvrediger was

Havenstraat

Op deze foto van maart 1936 is de Havenstraat in Winsum te zien, zoals die er zo'n kleine zeventig jaar geleden uitzag. De Havenstraat is een van de oudste straten van Winsum, een hellend straatje, enigszins bochtig en mede daardoor uit historisch oogpunt bijzonder karakteristiek. We zien een groenteboer met zijn paard en wagen, die huis aan huis zijn waren aan de man tracht te brengen. In de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw heeft de gemeente enkele woningen links in de straat aangekocht en afgebroken. Het tweede huis links (naast het witte huis) werd in 1965 met de grond gelijk gemaakt. Op deze wijze ontstonden er doorkijkjes in de oorspronkelijk aaneengesloten bebouwing aan het Winsumerdiep. Zoals de uithangborden aangeven, woonden er in de Havenstraat enkele neringdoenden. Zo was in één van de woningen links een kruidenierswinkel gevestigd. De eerste woning rechts werd in 1824 gebouwd als woonhuis met aangebouwde schuur. Het pand werd in 1920 verbouwd tot slagerij en deed tot 1968 als zodanig dienst. De slagerij was eigendom van de familie Zwerver. Via de hoge stoep kwam men in de slagere winkel. In 1982 is het pand met subsidie ingrijpend gerestaureerd en in oude luister hersteld. Evenals een aantal andere woningen in de havenstraat staat het op de lijst van beschermde monumenten. De meeste woningen in de Havenstraat zijn voorzien van een zadeldak of schilddak en zijn inmiddels opgeknapt of gerestaureerd.

n P. Noord

Winsum had een belastingkantoor.

Onlangs kwam de historische vereniging in het bezit van een marmeren plaat, waarop de openingstijden staan vermeld van het kantoor van de ontvanger der rijksbelastingen. Dit belastingkantoor was gevestigd in het 'oud-gemeentehuis' aan het Dorpsplein, waarin nu VVV-Marengedied en het museum Kinderboek Cultuurbezit zijn gehuisvest. In de periode van 1907 tot 1942 was in dit pand het Winsumer gemeentehuis gevestigd. Daarna verhuisde het gemeentehuis naar het huidige pand aan de Hoofdstraat Winsum (nabij Bellingeweer) dat tot 1942 eigendom was van de familie De Ranitz. Het zogenaamde 'oud-gemeentehuis' werd toen gedurende tientallen jaren verhuurd aan de Rijksbelastingen. Het regiokantoor was mede bedoeld voor de inwoners van de omliggende gemeenten. Men had voor vestiging in Winsum gekozen in verband met de gunstige ligging aan trein- en busverbinding omdat in die tijd nog veel belastingen contact werden betaald aan de balie van het kantoor. De marmeren plaat op de foto was bevestigd aan de voorgevel van het gebouw. Helaas is van een aantal letters en cijfers de zwarte verf inmiddels verdwenen.

n P. Noord

De minuutplans van de gemeente Winsum van 1828

Aflevering VIII: Tijum en Valkum (Sectie E)

In zeven voorgaande afleveringen hebben wij achtereenvolgens fragmenten uitgegeven van de oudste minuutplans of kadastrale kaarten van de gemeente Winsum: deze betroffen de kom van Obergum,

Winsum, Bellingeweer, Maarhuizen en Ranum, en de borgplaatsen van Blauwborg de De Brake onder

Obergum. Hierna besteedden wij in drie opeenvolgende bijdragen (VIIa, b en c) aandacht aan vier grote boerderijen op 't Wilde Veld onder Maarhuizen, t.w. Baatje Borg, 't Wildeveld, de Schaphalsterheerd en de zgn. Lutkehuisterheerd. In deze bijdrage keren wij weer even terug naar het oude kerspel Bellingeweer en staan de boerderijen op de wierden Tijum en Valkum centraal.

Voor de oudere gegevens van deze vier boerderijen maakten wij weer dankbaar gebruik van de

De hierna uit te geven kaart van 'Wierde de Tijmen' en 'Valkum' is een fragment van het tweede kaartblad van sectie E van de oude kadastrale gemeente Winsum. Ook dit kaartblad werd vervaardigd door de landmeter 1e klas, R.B. Leggelo (zie kaart 1).

Sectie E, genaamd 'Winsum', werd in het oosten begrensd door de 'Heereweg van Winsum naar Groningen' en sectie D, genaamd 'Winsummer Meeden'. De westgrens van de sectie werd gevormd door het Oude Reitdiep en sectie F, genaamd 'Schilligeham'. Het hier gedeeltelijk uitgegeven tweede kaartblad van sectie E loopt in het noorden ongeveer tot aan de Schilligehamsterweg (nu: Garnwerderweg). In het zuiden vormt het Wetzinger Maar de begrenzing.

De beide wierden behoorden vroeger, samen met de kern van Bellingeweer (Tammingaborg, kerk, kosterij en pastorie) en de boerderijen en landerijen in de 'Winsummer Meeden' (= sectie D, tot aan de Oude Ae) onder het kerspel Bellingeweer.

Over het midden van de afgedrukte kaart, van noord naar zuid, is nog een oud voetpad (stippellijn) zichtbaar dat van Winsum naar Groningen liep.

Enkele oudere gegevens

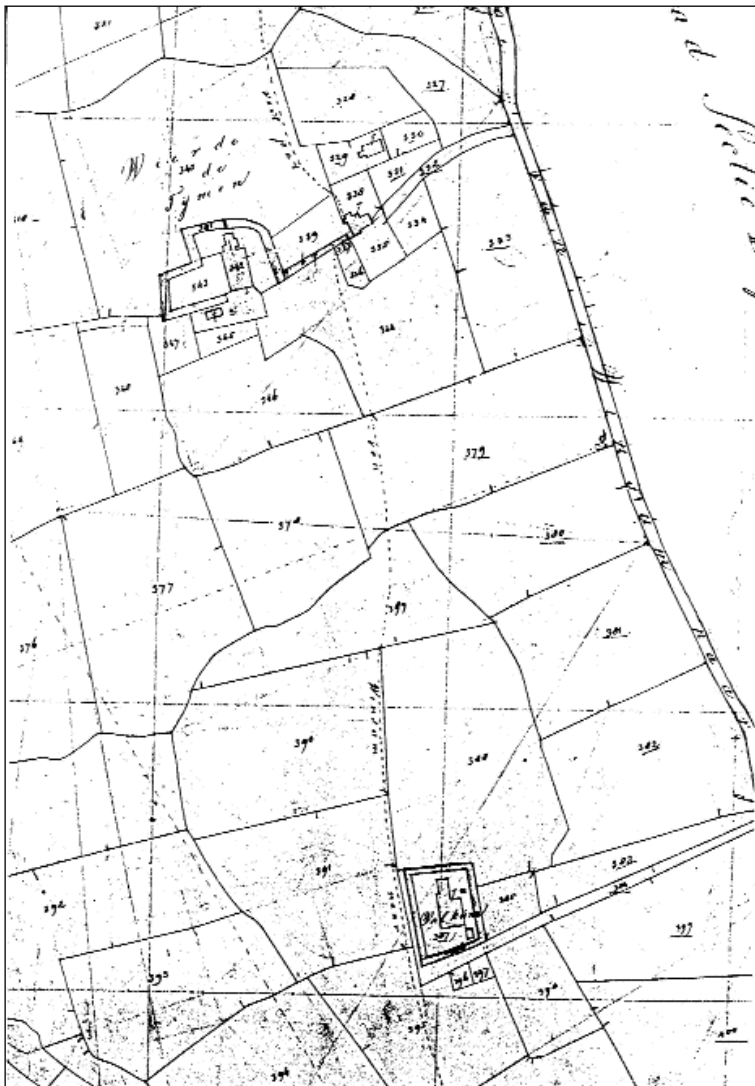
Evenals dat het geval was bij onze uitgave van het minuutplanfragment van de kern van Bellingeweer, maken wij ook hier voor de oudere gegevens weer dankbaar gebruik van de gedetailleerde studies van mr. G.P. Lugtenborg, *Boeren en bunders van 1806 tot 1987 in de voormalige kerspelen Bellingeweer en Wetsinge* (1988) en *Boeren en grazen van 1668 tot 1806 in het kerspel Bellingeweer* (1989), die ons in staat stellen een (verkort) overzicht te geven van eigenaars en/of gebruikers van de vier plaatsen.¹ Vooraf zij er hier nogmaals op gewezen dat Lugtenborg voor zijn 'beschrijving van de plaatsen' (dit zijn boeren- en burgerbehuizingen) in het kerspel Bellingeweer van ca. 1660 tot 1806 gebruikmaakte van velerlei archiefmateriaal, zoals o.a. van de lidmatenstaten en doop- en trouwboeken van de kerk van Bellingeweer, van zgn. verzegelingen (voorlopers van notariële acten) die voor het gericht van Winsum, Bellingeweer en Tijum plaatsvonden, van verpondingsregisters (belastingregisters) van 1630 en 1721 en van registers op onroerend goed van 1806. Alle door ons uit dit oudere materiaal overgenomen jaartallen betekenen, zoals Lugtenborg zelf ook nadrukkelijk heeft aangegeven, dat de gebruikers/ bewoners van de betreffende plaats in een of meer van de genoemde archivalische bronnen voor het eerst in het betreffende jaar worden aangetroffen. Ook zij hier nog opgemerkt dat met de termen 'verkrijgen' en/of 'eigendom' zowel de volle eigendom als de eigendom in beklemdrechtelijke zin kan zijn bedoeld.

Perceel nr. 387, 'op Falcum' of 'Valkum' (nu: Winsummerstraatweg 5)

Van de plaats 'Valkum' of 'op Falcum' genoemd bestaat een fraaie tekening uit het jaar 1643 (zie afbeelding 1).

Afbeelding 1. Valkum in 1643 op de getekende Regemorteskaart (Rijksarchief Groningen, get. Krt. No. 151).

Kaart 1. Het oorspronkelijke fragment van het, door R.B. Leggelo getekende 2e kaartblad van sectie E.

Ruim 20 jaar later, in 1668 worden op deze plaats Klaas Willems en zijn vrouw Sybrigh Pieters, kennelijk als gebruikers/pachters (zie verder) met hun drie kinderen genoemd. In 1665 werd Klaas zijlrechter van de Valkumer eed.

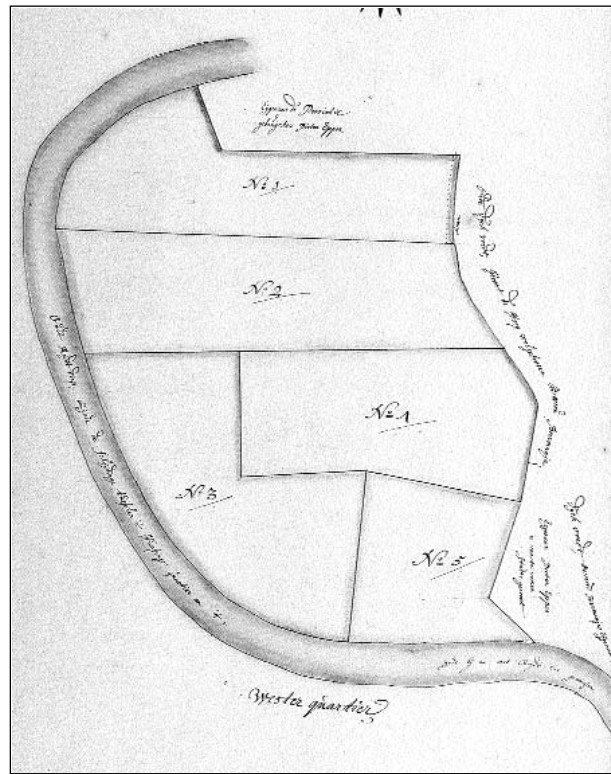
In 1673 blijkt een zekere Klaas Jacobs van Tijum (nr. 329) naar Valkum te zijn gekomen, waar hij Klaas Willems als zijlrechter opvolgt. Tevens is hij oudste diaken. Lugtenborg veronderstelt dat er in deze jaren op Valkum wellicht meerdere gezinnen hebben geleefd, aangezien weduwe Sybrigh in 1677 hertrouwt met Aike Jans en in 1669 een zekere Jacob Pieters van Falckum, zoon van wijlen Pieter Harms in het huwelijk treedt met Zeeffien Klaassen bij Wetsinger Til.

In 1696 volgt Jacob Klaassen, zoon van bovengenoemde Klaas Jacobs, zijn vader op, ook in diens functies van zijlrechter en diaken. Jacob was gehuwd met een zekere Geertruijt. Vier jaar later verhuist het gezin naar Loppersum.

Op Valkum verschijnt dan in 1700 als pachter/gebruiker Vechter Jacobs, gehuwd met Teetske Peters. Ook Vechter bekleedt, als zijn voorgangers op deze plaats, vanaf 1702 het zijlrechterschap van de Valkumer eed, doch sterft in hetzelfde jaar.

Uit het verpondingsregister van 1721 blijkt vervolgens dat de weduwe van Vechter Jacobs 19 jaar later het goed nog in

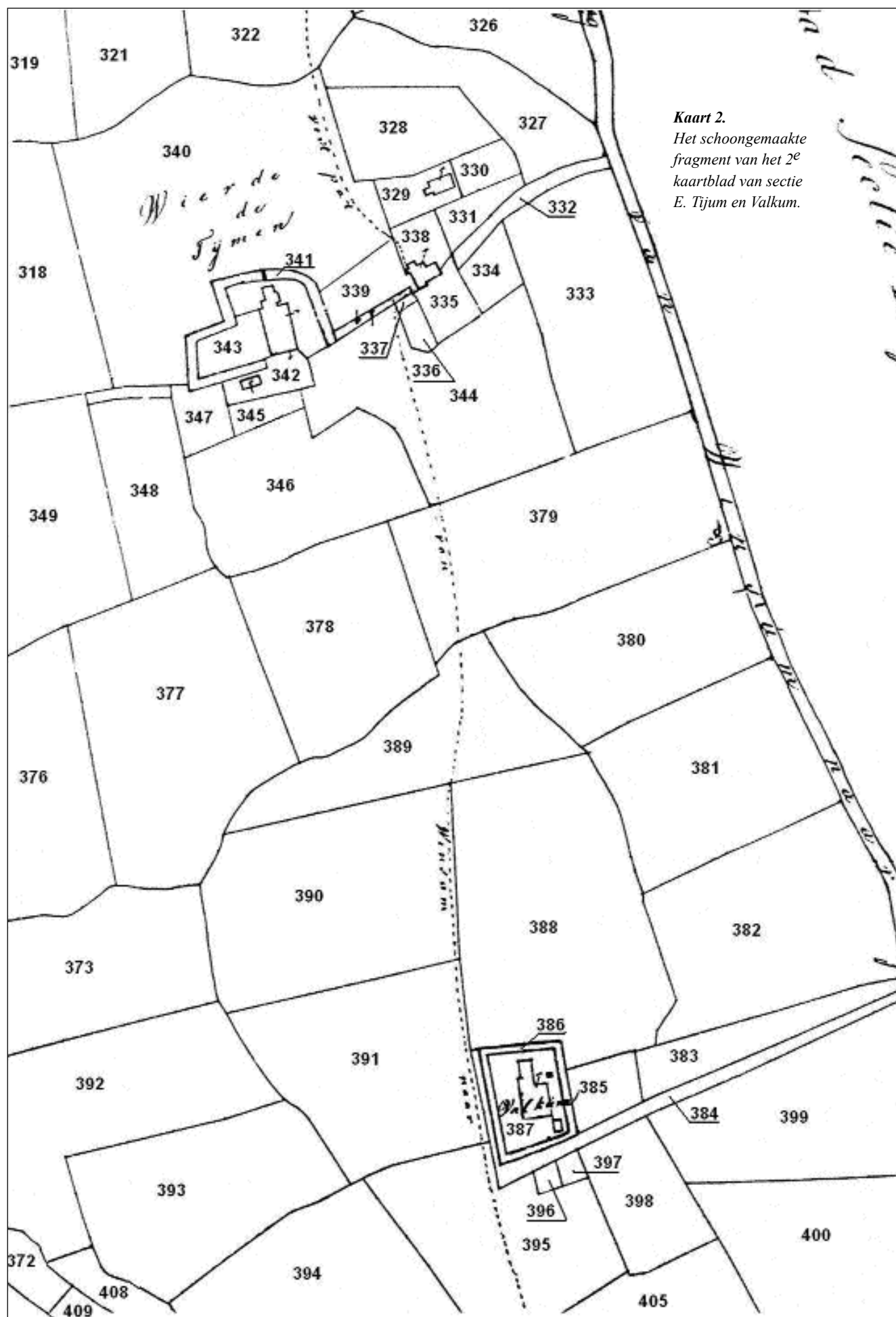
gebruik heeft. Tevens wordt dan bekend dat 69,25 grazen in eigendom zijn van W. Alberda en dat 22 grazen uiterdijksland toebehoren aan de stad Groningen (zie verder). In hetzelfde jaar, 1721, neemt Frerick Eppes, afkomstig van Tijum (nr. 343) en gehuwd met Tunneske Tunnes, de plaats in gebruik. Ook hij is weer van 1727 tot zijn overlijden in 1737 zijlrechter van de genoemde eed.

Kaart 3. De in 1727 door Hindrik Folckers getekende kaart van de stadslanden in Tijumer Uiterdijk, in het oosten begrensd door de later zo genoemde 'Kerke Oldiek'n'. (zie noot 2)

Zes jaar nadat Frerick Eppes het goed had gevestigd, in 1727 dus, tekende Hindrik Folckers in opdracht van de stad Groningen een kaart waarop de 22 grazen uiterdijksland (Tijumer Uiterdijk) in een binnenbocht van het Oude Reitdiep tussen Alinghuizen en Tijum staan afgebeeld (zie kaart 3).² Het Oude Reitdiep blijkt dan inmiddels al (door de afsnijding van de raken in 1629 langs Garnwerd) 'met Reijdt toegewassen'. Het diep vormde indertijd de grens tussen de kwartieren Hunsingo en het Westerkwartier. De oude dijk ten oosten van de door Folckers getekende percelen (zie ook kaart ², linksonder, de percelen nr. 409 en 372) behoorde toen toe aan de eigenaresse van de Tammingaborg, mevrouw Burmania. Aan het bezit van deze 'Kerke Oldiek'n' was het zgn. collatierecht verbonden, nl. het recht om de predikant te Bellingeweer te beroepen. In 1819 werd dit recht van de weduwe P. Durleu gekocht door P.P. Lugtenborg, A.M. Smit, H.D. Vink en J.J. Swart en bij convenant aan de kerk geschonken.

De percelen 3, 4 en 5, samen 20¹/₂ grazen en 12 roeden, waren in gebruik bij Frerick Eppes op Valkum.³ Het, in totaal 5 percelen omvattende standsland was oorspronkelijk afkomstig uit het bezit van de Ripperda's en maakte deel uit van de 120 grazen die met de Vrouw Aemkenheerd en de westelijke Ripperdaborg in 1578 door de stad waren aangekocht.⁴

Kaart 2.
Het schoongemaakte
fragment van het 2^e
kaartblad van sectie
E. Tijum en Valkum.

SECTIE E (fragment). Tijum en Valkum

nr.	achternaam	voornamen	beroep	woonplaats	functie	opp.m²
318	Smit	Jan Jacobs	landbouwer	Winsum	bouwland	17600
319	„	„	„	„	weideland	17050
321	Bosman (wed.)	Jacob Eijsses	„	Bellingeweer	weideland	9380
322	„	„	„	„	weideland	12230
326	Wieringa Rikkert	Jans	landbouwer	Bellingeweer	bouwland	10610
327	Bosman (wed.)	Jacob Eijsses	landbouwer	Bellingeweer	weideland	8900
328	„	„	„	„	weideland	6130
329	„	„	„	„	huis & erf	1340
330	„	„	„	„	weideland	1320
331	„	„	„	„	tuin	1340
332	Smit	Jan Jacobs	landbouwer	Winsum	weg als bouwland	1460
333	(v.) Tijmen	Jacob Hendriks	landbouwer	Tijmen	weideland	15920
334	„	„	„	„	weideland	1670
335	„	„	„	„	weideland	1580
336	„	„	„	„	tuin	600
337	„	„	„	„	weg als bouwland	170
338	„	„	„	„	huis & boomgaardland	1560
339	„	„	„	„	boomgaard	2300
340	Smit	Jan Jacobs	landbouwer	Winsum	bouwland	32470
341	„	„	„	„	water als bouwland	1980
342	„	„	„	„	huis & erf	3740
343	„	„	„	„	tuin	1430
344	„	„	„	„	weideland	16990
345	„	„	„	„	weideland	950
346	„	„	„	„	weideland	13520
347	„	„	„	„	weideland	1740
348	„	„	„	„	weideland	8590
349	„	„	„	„	weideland	27480
372	Kerkvoogdij Bellingeweer				weideland	9940
373	Smit	Jan Jacobs	landbouwer	Winsum	weideland	29020
376	„	„	„	„	bouwland	17580
377	„	„	„	„	weideland	24300
378	„	„	„	„	weideland	15830
379	Smit	Aldert Mennes	landbouwer	Bellingeweer	weideland	22360
380	„	„	„	„	bouwland	16410
381	„	„	„	„	bouwland	17310
382	„	„	„	„	weideland	20080
383	„	„	„	„	bouwland	4670
384	„	„	„	„	weg als weideland	3550
385	„	„	„	„	tuin & boomgaard	2120
386	„	„	„	„	water als weideland	1580
387	„	„	„	„	huis & erf	3130
388	„	„	„	„	weideland	26720
389	„	„	„	„	weideland	13340
390	„	„	„	„	bouwland	22490
391	„	„	„	„	bouwland	18630
392	„	„	„	„	bouwland	28330
393	„	„	„	„	weideland	17090
394	„	„	„	„	weideland	26560
395	„	„	„	„	weideland	15820
396	„	„	„	„	weideland	320
397	„	„	„	„	weideland	380
398	„	„	„	„	weideland	6320
399	„	„	„	„	weideland	18220
400	Maaren (van)	Gaaye Jans	landbouwer	Winsummermeden	weideland	25340
405	Smit	Aldert Mennes	landbouwer	Bellingeweer	weideland	14480
408	„	„	„	„	weideland	6510
409	„	„	„	„	weideland	8850

Na het overlijden van Frerik Eppes in 1737 vestigen Pieter Gerrits uit Eenrum, gehuwd met Trijntje Geerts uit Garnwerd, zich op Valkum. Pieter is van 1737 tot 1763 zijlrechter. In 1765 volgt hun zoon, Gerrit Pieters, gehuwd met Sieuwke Willems uit Tinallinge hen op. Van het goed zijn dan 69,5 grazen eigendom van de Heer van Nienoord en 9,5 grazen van de kerk van Wetsinge.

Als het gezin zich in 1771 in Tinallinge vestigt, wordt het goed in gebruik genomen door Jannes Jans Vrijling uit Steenwijk, die in 1769 te Tinallinge gehuwd was met Aukje Eckes uit hetzelfde dorp. De dan genoemde eigenaren van Valkum zijn weer de Heer van Nienoord en de kerk van Wetsinge.

Voor het jaar 1794 staat Cornelis Tjaards Westerwijk (uit Baflo?) als gebruiker te boek gesteld. Cornelis was in 1774 te Winsum gehuwd met Martje Frebus. In 1802 hertrouwde hij met Grietje Tonnis uit Winsum. In deze jaren verkoopt Cornelis Westerwijk o.a. de beklemming van het Falkumer land aan Fokke Geerts Falkum uit Uithuizermeeden, gehuwd met Geesje Jans, die in 1806 in het register van onroerend goed van Winsum als gebruikers van de plaats voorkomen. Het huisnummer is dan 129. Eigenaar is J.H. Zuilen van Nieveld.

In 1817 verkrijgt Aldert Mennes Smit het goed, 92½ grazen groot, uit een notariële verkoop te Groningen op schade van diens debiteur Fokke Geerts Valkum. In 1832 (zie voorgaande OAT) blijft Smit gehuwd met Anna Jans Rieseboel. Het bedrijf omvat dan 37.76.60 ha.

Hierna vermeldt Lugtenborg de volgende verkrijgingen: 1857 Margaretha Alderts Smit, gehuwd met Jacob Remges Vennema, 1900 Egberdina Vennema, gehuwd met Herman A.

Timmerman, 1908 Jurjen van Weerden, gehuwd met Sieberdina Brill, 1928 Durandus Kornelis Mensinga, gehuwd met Wupske Jacoba Kloosterboer.

Van 1928 tot 1956 zijn Folkert Botma en Jacoba Alberdina Mulder de pachters.

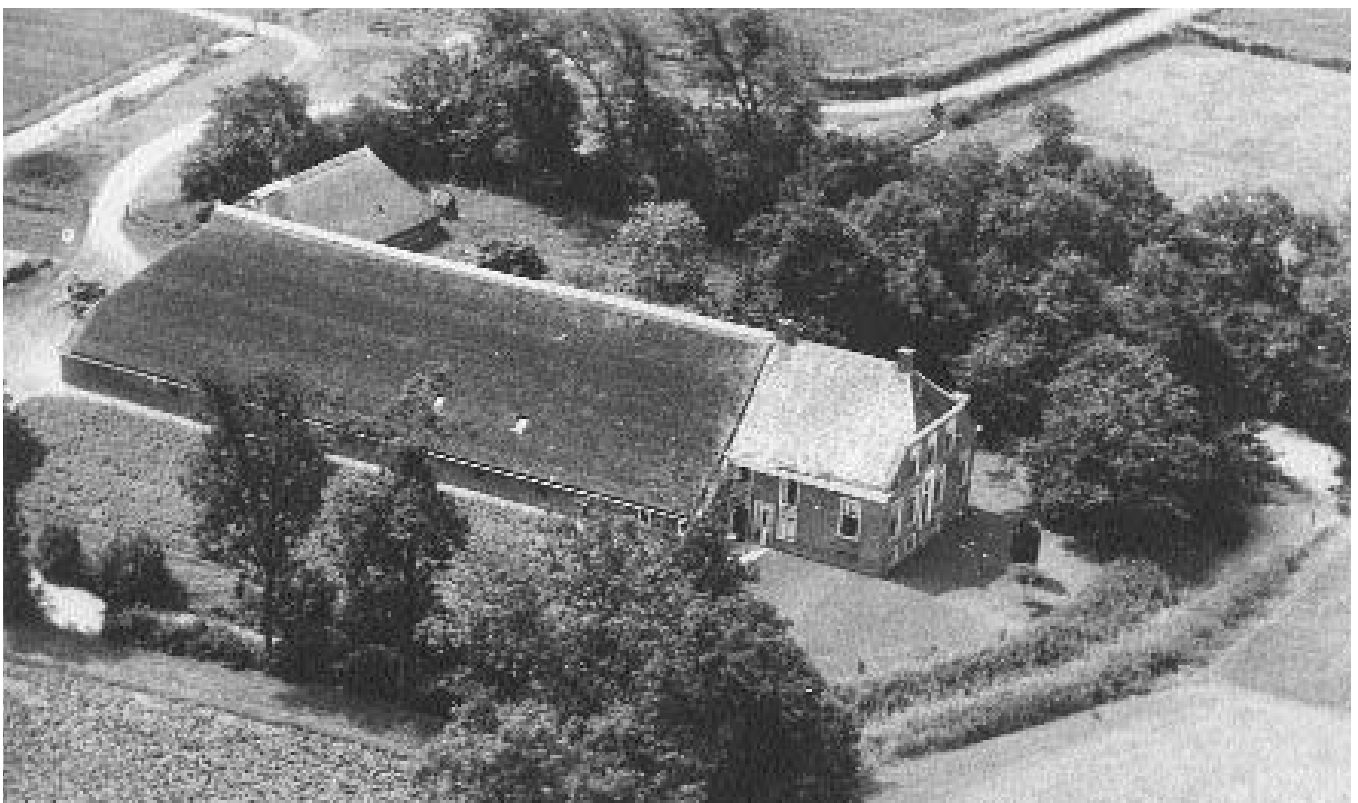
In 1967 verkrijgt Albert Stavenga uit Baflo, gehuwd met Grietje Sikkema de plaats en de percelen E 379-391, 395 en 399. Vier jaar later worden hier de percelen E 392-394, 403 en 409 aan toegevoegd. Vanaf 1972 tot 1995 voeren hun zonen Marten, gehuwd met Aaltje van Olst, en Alje, gehuwd met Klazien Veltman, het bedrijf in maatschap, deels als pachters en deels als eigenaars. In 1983 vindt boedelscheiding plaats. Gedurende de maatschap bewoont Marten Stavenga de boerderij op Valkum tot 1995, wanneer Alje Stavenga en echtgenote via 'Klein Tijum' (Winsumerstraatweg 2) er hun intrek nemen. In 1971 en 1981 wordt het bedrijf nog met enkele percelen uitgebreid, o.a. in 1971 met E 304, 310, 352-53 en 372, die samen de 'Kerke Oldiek'n' vormden en toen bezit waren van de NH. Gemeente Winsum (zie boven). Momenteel omvat het bedrijf ca. 48,5 ha. en wordt het in maatschap geëxploiteerd door Alje Stavenga, zijn echtgenote en hun beide zoons, A.J. en M.K. Stavenga.

Met betrekking tot de wederwaardigheden van de gebouwen vermeldt Lugtenborg nog dat de schuur in 1942 door brand werd verwoest en dat de woning in 1968 werd herbouwd. Voorzover mij bekend zijn er helaas geen foto's of afbeeldingen van de oude situatie bewaard gebleven.⁵

Perceel nr. 342, 'op Tijum' / 'Tijumhoeve' (nu: Winsumerstraatweg 4)

De oudst bekende gebruikers van Tijum, die omstreeks het midden van de 17e eeuw worden vermeld in het Staatboek van voormalige kloostergoederen van Spanheim (fol. 251vso), zijn Cornelis Jansen, gehuwd met Dieuwer (?). Zij pachten 42

Afbeelding 2. Luchtfoto uit ca. 1950 van schuur, voorhuis en hut van de boerderij Tijum, zoals deze eruit zag tussen de jaren 1855-1993 (foto: fam. A. Vermue). Restanten van de oude omgrachting zijn nog zichtbaar.

Afbeelding 3. Muurankers en steen van de herbouw van Tijum in 1855 en de steen van de herbouw in 1993-1995 in de zuidmuur van de schuur. (foto: J. Tersteeg).

grazen provinciaal land, dat voor de Reductie (1594) bezit was van het Cisterciënzerinnenklooster Sint Anne. Aan de oostzijde van Tijum, 'an de wegh' lag nog een tweede goed van dit klooster, nl. de boerderij, die vandaag 'Klein Tijum' heet (Winsumerstraatweg 2). Dit goed, dat hier verder niet behandeld wordt, maar waarnaar diverse malen wordt verwezen, omvatte omstreeks 1640 zo'n 97 gazen.⁶

In 1673 gebruikt Eppe Pieters, aanvankelijk gehuwd met Trijntje, dochter van Cornelis Jansen, het goed op Tijum. Eppe hertrouwt in 1783 met Grietie.

Uit het verpondingsregister van 1721 wordt duidelijk dat hun zoon, Pieter Eppes, hen dan is opgevolgd. Pieter gebruikt 40 gazen provinciaal land plus 40 gazen, waarvan hijzelf eigenaar is en nog enkele kleinere percelen van andere eigenaars (o.as. 1,5 gras van de kerk van Bellingeweer). In 1741 trouwt Pieter Eppes met Luwke Klaassen. Twee jaar later wordt hun dochter, Geertje Pieters, geboren.

In 1752 zal weduwe Luwke te Bellingeweer hertrouwen met Tamme Ritzes uit Leens. Zij gebruiken dan 40 gazen provinciaal land plus 35,5 gr. van eigenaar Eppe Jans, tezamen met nog enkele andere percelen in totaal 110,5 gazen.

Wanneer Luwke's dochter uit haar eerste huwelijk, genoemde Geertje Pieters in 1773 te Baflo in het huwelijk treedt met Albert Isebrands, vertrekt zij zelf met haar tweede echtgenoot naar de behuizing op perceel nr. 329 (zie verder), waarna zij zich in 1774 vestigen in het huis Bellingeweer 10. Dochter Geertje Pieters en Albert Isebrands blijven op Tijum wonen. Albert is daar tot zijn dood in 1783 zijlrechter van de Tijumer Eed. Uit dit huwelijk worden drie kinderen geboren, Auke (1774), Pieterke (1777) en Pieter (17?).

Drie jaar na het overlijden van Albert hertrouwt Geertje Pieters in 1786 met de bekende bestrijder van de runderpest, Geert Reinders (1737-1815). Geert Reinders was op dat moment reeds eerder gehuwd geweest met Angenietje Klaassen, die niet lang

hiervoor (21 april 1785) was overleden. Als naaste buurman op de boerderij in Garnwerder Hoek, waar hij 27 jaar woonde, moet hij Geertje Pieters op Tijum goed gekend hebben. In Reinders' eigenhandig geschreven 'levensschets' verhaalt hij het volgende over haar:

'Zijne omstandigheden niet gedogende dat hij ongehuwd bleef leven (Geert Reinders was op dat moment 49 jaar oud. J.T.) trouwde hij in het volgende jaar zijne Vriendinne, zijnde eene Deugdzaame Weduwe van Albert Izebrands, Geertjen Pieters genaamt, met welke hij omtrent elf jaren in een gezegende egt heeft geleefd met zo veel vergenoegen, dat er zeer weinig voorbeelden van in de waereld zullen worden gevonden. Menigmaal heeft onze Reinders voor en na het overlijden van deze Vrouw (nl. in 1802. J.T.) zonder voorbeeld getuigd, dat ze hem nimmer stuurs had bejegend. Hij behield over het verlies van deze zijne Deugdzaame egtgenote eene bestendige rouwe. Hij konde nimmer zonder aandoening van haar spreken en ook daarom niet besluiten wederom te hertrouwen'.⁷

Geert Reinders bleef tot aan de dood van zijn tweede echtgenote in 1802, dus 16 jaar lang, op Tijum wonen. Kort hierna moet hij het goed, ca. 50 ha. groot, hebben overgedragen aan zijn stiefzoon, Pieter Alberts (Albersma), die in 1799 te Winsum in het huwelijk was getreden met Janna Jacoba Heerema uit Sauwerd.

Uit het onroerendgoedregister van 1806 blijkt Pieter Alberts de gebruiker van: 40 gr. van eigenaar Hindrik Hindriks, 42 gr. van hemzelf, Geert Reinders en Drewes Alderts, 10 gr. van hemzelf en Drewes Alderts en nog 4,5 gr. van Geert Reinders: in totaal 96,5 gazen.

Hierna noteert Lugtenborg de volgende verkrijgingen: 1824 Jan Jacobs Smit, gehuwd met Fenna Klaziena van Maar; 1832 Jan Jacobs Smit (zie OAT); 1847 Klaas Jans Smit, gehuwd met Aafke Bartelds Hopma (uit boedelscheiding van de kinderen Smit). Het laatst genoemde echtpaar herbouwt in 1855 de oude boerderij, zoals deze op kaart 1 is weergegeven, grondig. Huis en schuur krijgen dan het aanzien zoals op de hier afgedrukte luchtfoto van ca. 1950 te zien is (afbeelding 2).

In 1906 verkrijgt Aldert Klaassen Smit, gehuwd met Anje Aldert Sijbolt uit Schilligeham (uit boedelscheiding met overige kinderen Smit); 1948 Klaas Smit, gehuwd met Anje Kornelis Hekma; 1953 Sebastiaan Vermue, gehuwd met Anthonia van Stee. In 1986 neemt hun zoon, Andre Vermue, gehuwd met Marianne Poelma, de verzorging van het bedrijf over, en in 1989 de volle eigendom van gebouwen en land. Vanaf 1990 beheert het echtpaar het bedrijf, momenteel 77 ha. (waarvan 14 ha. onder Maarhuizen), in maatschap.

Wat de gebouwen betreft: in 1978 werd parallel aan de hut aan de westzijde nog een schuur gebouwd. Op 5 augustus 1993 werd Tijum door een windhoos getroffen, waardoor een groot deel van het dak van de schuur werd weggeslagen. De toen reeds bestaande plannen voor herbouw werden hierna grondig aangepakt: de schuur werd geheel vernieuwd (en verbreed), alsmede het oude huis uit 1855. In 1999 tenslotte werd de oude hut vervangen door een jongveestal. Aan de zuid-oostkant van de nieuwe schuur zijn als herinnering de muurankers en steen van de herbouw in 1855 en de steen van de herbouw tussen 1993-1995 ingemetseld (zie afbeelding 3).⁸

Perceel nr. 338, 'bij Thijum', gesloopt in 1952

Van dit en het volgende perceel, die beide reeds geruime tijd zijn verdwenen, geef ik een sterk verkorte samenvatting uit de studies van Lugtenborg.

Voor 1721 noteert Lugtenborg voor dit goed een vijftal opeenvolgende gebruikers. De oudst bekende uit 1669 is Albert Berends, gehuwd met Engeltien Jans. Uit het register van onroerend goed van 1721 wordt duidelijk dat de plaats dan toebehoort aan 't Armehuiszittend Convent te Groningen, dat eigenaar is van 29,5 grazen, die worden gebruikt door Jacob Hendriks. Vanaf 1748 blijft het goed dan in gebruik bij opeenvolgende generaties van dezelfde familie: 1748 Hendrik Jacobs; 1795 Jacob Hendriks. In 1806 gebruikt Hindrik Jans 54,5 gr., nog steeds in eigendom van 't Armehuiszittend Convent. Dan volgt, nu als eigenaar, in 1832 (zie OAT) Jacob Hendriks van Thijum, gehuwd met Klara Eibens, en later met Anje Nannings.

De weduwe Hendriks-Nannings en haar kinderen verkopen in 1841 diverse percelen op Thijum en de Meeden aan Jan Jacobs Smit op de Tijumhoeve (zie voor), die ook de behuizing verkrijgt, en aan Eilke Aries van der Laan, die aan de Lugtenborglaan op de Meeden woonde. Over gebruikers en/of bewoners van de behuizing vernemen we na deze verkoop geen bijzonderheden meer. Mogelijk was het huis nog enige jaren in gebruik als arbeiderswoning? In 1952 is het als 'onbewoonbaar verklaarde arbeiderswoning' gesloopt.

Perceel nr. 329, 'bij Thijum', gesloopt ca. 1895

De oudst bekende gebruikers van deze plaats zijn in 1668 Klaas Jacobs, gehuwd met Annechien Cornelis. Klaas is diaken en zijlrechter in de Tjumer Eed van 1663 tot 1673. Ook Pieter Hiddes, zijn opvolger, die gehuwd was met Geertien Jacobs, vervulde enige jaren deze laatste functie.

Na hem noteert Lugtenborg de volgende gebruikers: 1683 Klaas Klaassen (Timmerman); 1698 Frijdes Ritzema; 1703 Rookes Jans; 1703 Klaas Lues, gehuwd met Jantien Jans, die in 1721 25 grazen blijken te gebruiken, die eigendom zijn van Tjaars Everts zonen.; 1722 Jan Lues; 1767 Tamme Ritzes. In 1772 gebruiken Willem Rienders en Eenje Jans uit Usquert binnen- en achterhuis met 22 grazen, eigenaar J.J. Tempel. Vanuit

Menkweer komen dan in 1784 Jacob Eisses Bosman en Aaltje Isebrands.

Het register van onroerend goed van 1806 vermeldt de plaats onder huisnummer 127, met dezelfde gebruikers, 30 grazen groot, waarvan 22 onder Winsum en 8 onder Bellingeweer zijn gelegen. Eigenaar is de weduwe J. Stegnerus.

In onze OAT van 1832 verschijnt dan (als eigenaar) de weduwe van Jacob Eisses Bosman, van wie het goed uit scheiding in 1845 komt aan Jacob en Anje Jacobs Bosman. In 1863 tenslotte verkrijgt Hendrik Willem Wierda, molenaar en burgemeester van Winsum het goed, van wie de nalatenschap, samen met ander 'Wierda's land' in 1895 bij scheiding wordt verdeeld. Over de behuizing wordt hier verder niet meer gesproken, zodat men kan aannemen dat deze zal zijn gesloopt. Afbeeldingen zijn mij niet bekend.

Jacques Tersteeg.

1. Vgl. Jacques Tersteeg & Kees Wolters, 'De minuutplannen van de gemeente Winsum van 1828. Aflevering III: De kom van Bellingeweer (SectieE)'. In: *Winshem* jr. 4, nr. 1 (april 1999), p.9-15.
2. Vgl. M. Schroor, *De Atlas der Stadslanden van Groningen (1724-1729)*. Groningen 1997, kaart 32, p. 40-41.
3. Ten tijde dat het hier uitgegeven minuutplan werd gemaakt, 1828, behoorden deze percelen (E 363 t/m 366) toe aan Klaas Luitjes Dijkhuis te Klein Garnwerd.
4. Voor meer bijzonderheden m.b.t. de percelen van de 'Kerke Oldiek'n' en de oude stadslanden ten westen hiervan verwijs ik hier naar de genoemde studies van mr. G.P. Lugtenborg.
5. Met dank aan de familie A. Stavenga voor de verstrekte recente gegevens.
6. Zie voor vele bijzonderheden van dit goed, dat bij Spanheim vermeld wordt op fol. 248v. wederom de studies van G.P. Lugtenburg.

Het volgende Infobulletin

Winshem's negende jaargang nummer 2 verschijnt in juni 2004; kopij kunt u insturen tot uiterlijk **7 mei 2004**. Mocht de kopijsluitingsdatum een probleem vormen, neem dan tijdig contact op, zodat we kunnen overleggen in hoeverre er nog ruimte beschikbaar is. Zo mogelijk grote stukken tekst digitaal aanleveren (op floppy of via e-mail) en bij voorkeur als 'platte' tekst (zonder opmaakcodes). U kunt uw teksten natuurlijk ook gewoon geschreven of getypt aanleveren dan zorgt de redactie voor verdere verwerking. Denk om zo volledig mogelijke **bronvermelding** en graag bij elke tekst uw naam en telefoonnummer vermelden. Wilt u ook bijgevoegd beeldmateriaal voorzien van naam en telefoonnummer en een gedocumenteerd onderschrift!

Redactieadres

Barbara van der Dussen
Ekke Kleimahof 5 9951 MK Winsum
Telefoon: 0595-443870
E-mail: info@winshem.nl

Wisseling van de wacht

In 1999 nam ik de digitale eindredactie van ons historisch tijdschrift over van Ab Makken en na vijf jaar is het nu aan mij de beurt die pen over te dragen aan mijn opvolgers. Inderdaad een meervoudige opvolging want vanaf nu wordt de eindredactietaak gedeeld door Barbara van der Dussen en Clemens Tersteeg. Alle reden om de toekomst van ons blad met vertrouwen tegemoet te zien.

Een terugblik op de afgelopen vijf jaar is misschien nauwelijks interessant, want zo'n periode is in de ogen van historici natuurlijk slechts een peulenschil. Toch voltrok zich daarin een gedenkwaardige moment ... de millenniumwisseling met het daarbij behorende afscheid van onze twintigste eeuw. Dit blad gaf een onbezorgd ooggetuigenverslag van dat moment vanuit Jeugdsoos De Pluu aan het Winsumerdiep. Toch liet de eeuw die we daarmee afsloten zijn sporen na. Zo bracht de opmars van technologie en kapitaal ons uiteindelijk het desolate, postmoderne wereldbeeld, waarin we de ideologie zo node moeten missen. M.C. Taylor zegt daarover: "A century that begins with utopian expectations every bit as grand as those of nineteenth-century romantics and idealists is eventually to confront the flames of Hiroshima and the ashes of Auschwitz. In the dark light of those flames and arid dust of those ashes, modernism ends and something other begins." (1992 - Disfiguring Art, Architecture, Religion - p. 46/47).

Met die beladen erfenis gaan wij een nieuw millennium in en verliezen ook hier op het Groninger land stukje bij beetje de beelden die ons in de twintigste eeuw nog zo vertrouwd zijn geweest. Beelden die we straks alleen nog terugvinden in boekenkast, bibliotheek of museumboerderij. Zoals het beeld van de ploeger, opgeroepen in het gedicht van Adriaan Roland-Holst (1888-1976). Met dit beeld uit die voorbije eeuw ten afscheid draag ik hierbij graag de eindredactie over aan Barbara en Clemens en wens hen veel succes. Dank aan allen die een bijdrage leverden om ons tijdschrift over de drempel van de achtste naar de negende jaargang te dragen. Met uw hulp kan ook het nieuwe eindredactieduo vast nog wel een tijd vooruit. Dat is nodig ook, want natuurlijk wil ook de redactie van Winshem van de partij zijn als ons tweelingdorp straks het 950-jarigjubileum viert.

van Erna Bakker

De Ploeger

Ik vraag geen oogst; ik heb geen schuren,
ik sta in uwen dienst zonder bezit.
Maar ik ben rijk in dit:
dat ik den ploeg van uw woord mag besturen,
en dat gij mij hebt toegewezen
dit afgelegen land en deze
hoge landouwen, waar als in het uur
der schafte bij de paarden van mijn wil
ik leun vermoeid en stil
de zee mij zichtbaar is zover ik tuur.

Ik vraag maar een ding; kracht
te dilden dit besef, dat ik geboren ben
in 't najaar van een wereld
en daarin sterven moet.
Gij weet hoe, als de rit selende klacht
van die voorbije schoonheid mij omwerelt,
weemoed mij talmen doet
tot ik welhaast voor u verloren ben.

Ik zal de halmen niet meer zien
noch binden ooit de volle schoven,
maar doe mij in den oogst geloven
waarvoor ik dien

Opdat, nog in de laatste voor,
ik weten mag dat mij uw doel verloor
te zijn een ernstig ploeger op de landen
van een te worden schoonheid; eenzaam tegen
der eigen liefde dalend avondrood
die ziet beneden aan den sprong der wegen
de hoeve van zijn deemoed, en het branden
der zachte lamp van een gelaten dood.

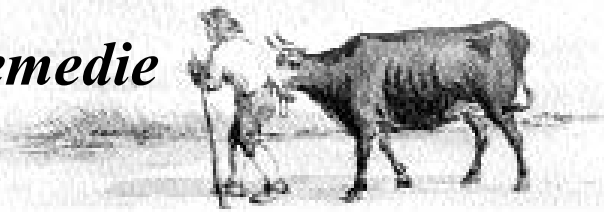
1920, Adriaan Roland-Holst
Voorbij de Wegen, uitg. Van Dishoeck, Bussum

Geert Hunsengoo ien Stadse Kemedie

'n Verhaal ien 't Grönningesch, deur Ubel Wierda

druk Winsum - J.C.Mekel – 1899 (deel 3)

Dou kwammen der weer dei drei stieve stampen en 't gedien worde opold.

Dokter was allén ien kaomer en prout haitied ien hom zulf dat he mit dei juffer dei straks aan taofel zat, vreide.

En deur dat he hom verprout, vernam 'k al gauw dat dat wicht 'n vrouw - en wel geenderaol zien tweede vrouw - en dokter 'n gemaine kerel was, dat kon 'k dou ook wel aan zien faotsie zain.

Deur ging open en daor kwam 'n jentige jonkkerel binnen, mit 'n paor zwarte wenkbraukes onder neus en 'n beetje swoul ien 't wezen.

't Was 'n neie.

Hai laip dokter stiekom veurbie en 't bleek mie dat 't geenderaol zien zeun was. 't Was ain van zien eerste moeke.

Hai was stil, maor oetstuur, want hai har lont rooken dat dei dokter, dei elk ien hoes as vrund behandelde, wat te vrij mit zien staifmoeke omging. Dat was den ook nait alens, wat zeg ie?

Dou begunde he ien ens mit dokter te praoten en zee hom: dokter ie mouten hier oet hoes, ik heb ien Paries al 'n hail mooi postje veur joe opzocht. Daaraan ken je dunkt mie wel zain dat 't ook 'n fikse kerel was, want hai wol daordeur zien ol vaoder en zien jonge staifmoeke veur schandaol bewaoren zee he, en lait daorum dokter oet goudre best onder 't doemke waiten dat he alens wis en hom nog gelegenheid geven wol om oet te rukken.

Want, zee he nog: jie waiten da 'k steevaste vrijer van joen zuster ben, en iendain dat ie hier blieden, wi 'k nait mit heur trouwen, hoe geern 'k heur ans ook lieden mag en hou geern zai mie ook hemmen wil.

Dat zol mie muid hebben, want dokters zuster was 'n slim nuver wicht en och ja 't is zoo, "as 'n daome 'n ofcier ontmoet, den wordt dei daome gauw raor ien hoed."

Dat loende dokter niks, hai was aorig hard ien bek en wol der niks van waiten dat he vôt zol en dou laip dei arme jong kwaod tou kaomer oet.

'n Toerke der nao kwam olle geenderaol zulf weer binnen lopen, haildal oetstuur en iepkontrig, jie konnen zain aan hom dat he der ook al 'n moeske van piepen heurd har, vast deur dat braifke van straks

docht ik, maor hai wis ongelukkig 't rechte nait, en betide zien zeun der van dat dei te groot mit zien staifmoeke was.

Hai kloug aan dokter zien nood en vroug om raad; dei arme man. Ik wol hom aost tou roupen hemmen: 't is dokter zulf! 't is dokter zulf! Maor ik lait 't maor geworren want dei andern dei bie ons zatten houlen heur ook stil en dei wizzen 't ja net zoo goud as ik.

't Begrootte mie slim van geenderaol, want kerel was zoo goud, zat gain spier spient aan.

Daor kwam dei finge mevrouw weer aan, ze haffelde en tjauwelde zoo laidig vôt, mauk daordeur hoesholng al aan mier ien 't rewien, en won geenderaol zoo op, dat hai wol zien aigen zeun dood schaiten, hai raip al om pestollen.

't Aine ellende was nog nait veurbie of daor was 't ander alweer. Wat bedee zuks nou weer, zol je zeggen, wat aorigheid har zoo 'n minsk daor nou aan om zoo te steukeln, maor van dat veurnaome vroulugoud ken je gain verstand van kriegien. As ze heur ain keer op wat zet hemmen den geven ze 't nait, en vrouden maor al deur net as 'n mol ien grond. As ik geenderaol west har den har 'k van dei mevrouw as ze mie zuks bakte, ais 'n oetjaoger maakt, zoo 'n minks wol 'k perfors nait langer over deel had hemmen.

Dat donderze wief, 'wol heur wel 'n aanwaizel aan kop geven hemmen. Domment docht ik, schut geenderaol der nog ien en mouten ik en altmaol dei hier ien hoes bennen nog naor regbank tou te getugen om zoo 'n gemaine dokter en dat beroerde flar van 'n wief. As ik ter wat an doun ken zellen ze albai 'n lange toer ien kast. Maor meschain kwammen ze der wel wat makkelker aof, omdat dei heeren as 'k bie 't recht kwam, mie wel nait verstaon zollen.

Dou kwammen ale andern ook weer ien kaomer, want 't was 'n hoeske van hol-aan bie geenderaol en daordeur worde olle man gelukkig wat bedaorder en stelde hom aan net of ter niks gebeurde was.

Hai vroug heur of ze 't nait vergeten wollen dat hai ze 't aovend bie hom ien zien hoes op bal nuigd har. Jie mouten waiten geenderaol zat er dik en was

meschain nog riekier as ol Siert van Hoorn, daorbie was he nait krap behoed. Zoo ondertied dat 't gedien weer aofold worde, docht ik bie mie zulf, wat is dei kant van dit groote hoes toch 'n bult geriefelker betimmerd as daor wie zitten.

't Was altmaol oet de kiek maakt en stel joe toch ais even veur dat ien dei kaomer vair deuren zaten en ain groot glas.

't Is timmerman vast wat ontkomen dou 't zet is, want daor ha je altmaol deuren en ik kon mien staldeer ja aost nait vieren. Maor 't was geriefelk da 'k 't nog ais 'n keer zeg, zai gingen, as ze, om maor ais wat te zeggen, Goozen hemmen wollen, maor bie deur staon en daor was Goozen vôt. Raipen ze van Oopke, Siert, Beele, Ekke of 'n ander, daor was 't net zoo mit. Geenderaol raip ainmaol om pestollen! hai laip naor 't glas tou, stak hand even naor boeten en dou he hom weer ientrok har he ze jandoom al ien hand. Zoo was 't ain naor 't ander. 't Was mooi en makkelk ienricht.

't Muide mie laoter altied nog da 'k ook nait ien dei kant van 't hoes west heb.

Nou worde 't volk bie ons gloepend remourig deur dat ter veur 't gedien 'n bredje omhoog stoken worde mit "Paus" ter op en 't leek mie tou dat 'n bult stadgers daor de mier aan haren want zai laipen aost altmaol vôt. Ik dochtte eerst wat willen ze, maor ik gong ook ais op raokeldewes ien stroom mit, waar zai bleven daor bleef 'k toch ook en ien ens landde ik ien 'n glen verlichte groote zaol aan, waor 't lekker naor olklonje rook, en waor dikke waike klaiden op grond laggen, zoo dik, dat ik zakte der aost aan scholders tou ien. Daor wazzen 'n haile bos daomes mit zukke nauwe leeren hansken aan dat 't môs joe verwonderen dat ze gain liekdoorns of kniepblaoren aan hannen kregen, maor ze haren ze vast zoo luddik om moud, want daor plaogen dei groote lu heur vaak 'n bult mit.

Heur haor haren ze nait glad kimt maor 't zat zoo roeg net as 'n bak vol genaoten. De enkele blaie heeren dei der touhillen, keken deur heur brillen zoo geleerd dat ze joe meschain wel persies vertellen konnen hou maon der aan achterkant oetziht. Ze proutten, giebelnden en schotterden der wat mit 'n kander, 't was ter 'n gegons as ien 'n iemkôrf.

Ik laip der ook ais wat mank om dou mie 't oog vol op 'n pompier waar hail groot "IJs" op ston.

Hirre! ies! hemmen ze hier den al scheuvelies dat zai dat as wat neis mit 'n aanplaksetel aan elk bekend maaken.

't Kon ja wel wezen, want 't har van nacht 'n beetje voren. Vaole was ain keer nog bôt oetgleden - gelukkig zuder slim meleur, allèn 'n beetje smart aan achterpoot - deur gladdighaid op 'n voren poulje, en nou zol 't hier op dit hooge hoes meschain wel zoo bôt voren hemmen dat dei scholle wiede geuten mit balluusterwark ter aan kanten op, dicht laggen en dat ze daor nou oet divedaotsie veilig 'n bittje op scheuvels lopen konnen bie licht maon.

't Muide mie al da 'k mien voutvleugels nait bie mie har omdat 'k alêr ook al ais 'n prieske wonnen heb op 't maor.

Maor ik har ze nou ainmaal nait, wel ken der ook ien 't land omdenken wat kurendrieverij ze ien stad al bie 't èn hemmen, nait waar, en nou mōs 'k en wol 'k mie toch ook allèn wel gernairn mit zain.

Ik baonde mie 'n weg naor kastelain dei achter teunbank ston en vroug hom op zien hollans "Waor is hier ijs?". En 'k har 't nog maor pas zegt of zoo 'n opsloopen jong schoof mie 'n stainen bakje onder neus mit 'n stukje geel wit goud ter op en 'n lepelje der bie.

"Dertig centen, as 't je blief" zee kastelain vôt.

Wallai, daartig cent, waarveur?

Ik keek ais om of dei meneeren dei achter mie stonnen ook lachten, omdat dei kastelain mie zoo gloeiend afzetten wol; maor zai lachten nait en ik gaf hom 'n schelling; om dat beetje geld wol 'k toch ook nait onknop worren.

Eerst doch ik wa ... wat mou 'k ter mit, maor enkele andern haren ook zuk goud en dei atten der van. 't Was maor 'n hail luk pōrtje, ik kon 't genog ien ain hap op, ik dochte 'k dou der twei over, 't stait wat versounlker.

Maor och groote griezels, dat was ans wat as scheuvellopen, wat kipperde dat aan tannen, en har 't nog maor 'n beetje tamper west, want 'k was toch wat larrig ien hoed, maor 't was ook nog zoo kweer. Ik gooide 't stukje al zoo wat ien mond om maor spōtterne 't ien leste weer oet en zee: doe duvelze kerel dat har 's toe mie ook wel zeggen kend dat dat goud zoo glènne kolt was, nou heb 'k mōrgen meschain veur dien pelzair op neis weer koespien as 'n peerd.

Dou keek 'k weer naor dei meneeren, maor dou lachten ze al.

Ik zee heur: ie stadgers bennen nait wies,

bie ons lopen ze op ies op scheuvels en hier eet ie 't op en 'k stoof mit 'n barst kaomer oet.

'k Laip wat ien gang om en daor zag 'k op 'n muur staon "Tunnel". Hè! tunnel - tunnel, naom kwam mie nait onbekend veur. Zollen ze hier den ook al zoo'n gevaorlk dings ien hoes hemmen as daor ze lest van oet bovenlanden over ien krant schreven en daor mien leutje wicht Girtje van veurleesde dat zoo'n rommel minsken ien smoord wazzen deur rook van 'n spoortrain, dei der deurvaoren was.

Om nou zulf ook om hals te komen, daor har 'k de mier aan, dat ken je begriepen; maor ik wol 't ding, waar zoo'n ongeluk ien gebeuren kon, wel ais mit bekende oogen zain, omdat 'n minsk toch ainmaal 'n neisgierig dair is. 'k Mouk deur 'n paor trappens aof te lopen da 'k wat leeger kwam en dou zag 'k touvallig - omdat 'n heer 'n deur open dee - 'n haile daipe hool ien grond dei stut worde deur pilasters.

Daor hei je hom al, doch ik, want 't was ter zwart van rook, der was vast pas weer 'n train deurvaoren, maor der wazzen toch nog 'n haile bult levendige minsken ien.

Ik woug mie der ook ais aan, want elk minsk het 'n naiging ien hom om wat gevaorlks te doun, al is 't den ook maistieds om deur anderen bewonderd te worren, maor 'k laip - want 'k kon aost niks zain van rook - perdoes tegen zoo 'n stadse soetenbounder aan dei stief ston te smoken. 't Gaf hom oet malkopthaid 'n knōb mit elboog en zee hom: Meneer! zai ie den nait dat 't hier al wel zoo vol rook is, dat ter aost nait meer ien ken en nou maak ie der toch al aan nog meer bie, dat zel net zoo lank goud gaon totdat 't veur al dizze minsken gevaorlek wordt. Ik zee: hei je den lest nait ien krant lezen, zooas mien Girtje ons veurlezen het, dat ter ien bovenlanden deur rook van 'n train ien 'n tunnel 'n haile bult levendige minsken smoord binnen, ik zee nou, hei je 't lezen of nait en ans zeg ik 't joe nou; dat kon he eerst ais sloeken. 'k Was kant hellig op kerel om ander minsken zoo maor mit 't bedaordste gezicht van de wereld opzettelik dood te smoken, ien zuk 'n tunnel.

Hai keek mie spril aan, lachte wat, en keerde hom om.

Ja! zoo bennen ze zukke meneeren, as ze niks tegenzeggen kennen, keeren ze heur om en as 't ongeluk den gebeurd is dèn,

ja den ien krant schrieven dat 't zoo naor is, dat ter ien 'n tunnel al weer 'n boudel minsken om hals komen bennen, jawel, - veural - mooie stukken.

Kastelain har ook wat schuld mit, hai verlaide dei meneeren om nog meer rook te maaken, want boven tapkast har he 'n pompier hangen waar op ston: "sigaoren en sigaore-tjes", dei lesten wazzen vast leutje sigaoren veur halfwazzen braosems.

Al deur dei dikke rook hen, vrongen heur 'n paor meneeren mit groote breedden vol glaozen bair, dei haitied schriwden: bi-reere! - bi-reere! - bi-reere. Ze wazzen haildal wit veur 't lief en borst net as 'n hen dei oet 't soepenvat red is.

Hirre! wat was 't ter vol rook, ooren en neus zatten mie der verstopt van en traonen gōbten mie aost zoo hard oet oogen, as 't waoter oet 'n kerkgeut bie 'n dunderbui.

Dou worde 'k ien ens kèl, 'k verbeelde mie da 'k 't luden van 'n klok op 'n spoortrain al heurde, 't klonk mie nog zoo hard zoo wat ien mien verstopte ooren as 'n schelje aan 'n kerkbuul. Ik docht nou snie 'k ter oet, want as hier op 't oogenblik 'n train deur vaort den heur je van ongelukken, zoo'n bult rook was ter nou al wel.

Ik zochte mien ol buurman weer op en ging op mien elmdartigsten zitten. Paus was weer vertrokken.

As ze nou domment 't gediën weer omhoog doun, har 'k al mit mie zulf overlegd, den wi 'k staon gaon. Jie mouten waiten da 'k er sums gain recht wil van har omda 'k aost niks zain kon wat of ter veurvol deur da 'k krekt achter 'n paor daomes zat mit haile hooge houden op.

Dei houden daor ken je joe - as ie teminsken nog nooit zoo'n gedounte ien stad nait zain hemmen - gain denk van maaken zoo hoog en taiber wazzen ze. Ain daome har 'n vuurrooie op, dat was 'n echte hollanze roodhoed.

'k Wait nait hou dei daomes mit zoo'n klaidaozie bie klaorlichten dag op straot lopen deuren en kennen. Heun bainen bennen zoo deur nauwe rokken snouerd dat ze trippelen, twei stappen ien 't spienvat en de darde op kant en den dei houden, och minsken! 't Leken wel torens zooas Beemer, Lainster of Wenzemer, maor waar de uterste spits mit weerhaon en al aofwaaid was deur 'n stōrm. Ale daomes haren vast ien de zulde stōrm lopen want houden wazzen altmaal spier geliek, maor hoog.

't Was 'n waore last, waarom hemmen ze ze nait maakt as 'n ammonikao mit 'n maot ter op, den kon je ze wat

De werkgroep

‘Een Joodse Erfenis in Winsum’ bestaat twaalfeneenhalf jaar en organiseert een weekend vol activiteiten van 19-21 maart in het Jacobijnenhuis in Winsum.

In Winsum en directe omgeving zijn nog sporen aanwezig van de vroegere joodse gemeenschap.

Deze worden op panelen tentoongesteld.

Ook zijn er joodse liturgische voorwerpen in vitrines.

Van de joodse oorlogsmonumenten in de vier noordelijke provincies kan men via een diaprojectie kennisnemen. En zo mogelijk worden op TV gouaches van Charlotte Salomons vertoond. Daarnaast is er een uitgebreide boekentafel met joodse literatuur (oud en nieuw) en zijn de twaalf uitgaven van de werkgroep ook uitgesteld. En speciaal voor deze gelegenheid wordt het familiealbum en het paspoort van N. A. de Vries tentoongesteld.

Naast de vaste elementen zijn er in het weekend een drietal lezingen:

Vrijdag 19 maart 16.00 uur

Geschiedenis van Joods Winsum
door Jan Regtien, zo mogelijk wordt de lezing
gevolgd door een kleine rondleiding in Obergum

Zaterdag 20 maart 15.00 uur

Overzicht van de joodse literatuur door Hans Hamburger

Zondag 21 maart 15.00 uur

Liturgische joodse gebruiken door B. Theewis van de
Liberaal Joodse Gemeente Noord-Nederland

De openingstijden van het Jacobijnenhuis zijn:

Vrijdag 14.00 - 20.30 uur

Zaterdag 11.00 - 17.00 uur

Zondag 14.00 - 17.00 uur

De stichting JEW is als werkgroep opgericht in 1991 en zet zich er voor in joodse oorlogsslachtoffers hun naam en gezicht terug te geven, kortom hen bij ons leven te blijven betrekken. De stichting richt zich ondermeer op het inventariseren van joodse oorlogsmonumenten, alsmede het opsporen, het verzamelen en publiceren van foto's en gegevens van joodse families vóór en tijdens De Tweede Wereldoorlog.

Op 21 augustus 1991 kwam de werkgroep voor het eerst bijeen. Het leidde tot de uitgave 'Een Joodse Erfenis in Winsum', waarin de historie van de kleine joodse gemeenschap in Winsum staat beschreven.

Inmiddels zijn we twaalfeneenhalf jaar en elf uitgaven verder. De werkgroep is er trots op tijdens dit weekend het twaalfde boek te kunnen presenteren. Het is geschreven door Hanneke van der Burg en Jan Regtien en gaat over N. A. de Vries, wiens naam de voormalige synagoge siert, en zijn geëmancipeerde vrouw Agnes Bruins.

Verlovingsfoto van Nardus de Vries en Agnes Bruins

Het boek is tot stand gekomen dankzij bijdragen van het Prins Bernhard Cultuurfonds Groningen en de Wierda-stichting in Wisum.

Bij de erkende boekhandel is de uitgave verkrijgbaar voor f8.50. Bij de presentatie is de prijs vastgesteld op _ 7.50.

*De toegang tot de tentoonstelling en
de lezingen is gratis.*

Appeltaart

Jaren geleden schreef iemand nauwkeurig het recept van appeltaart voor me over. "Appeltaart hoe men die bakken zal" staat erboven. Maar spannender nog dan deze titel is het jaartal van de bron. 1746.

Ik ben op zoek gegaan en vond het boek met de volledige inhoud op internet terug. Het gaat om een derde druk, "Beschreeven door eene voornaame Mevrouw Onlangs in 's Gravenhage Overleeden", verschenen bij: *Steven van Esveldt, in de Beursteeg by den Dam, 1752. Met Privilegie.*

Het boek '*De volmaakte hollandse keukenmeid*' beschrijft op zeer nauwkeurige wijze de bereiding van gerechten, het slachten, en het inleggen en goedhouden van voedsel.

Ook recepten voor huismiddeltjes "tot verkwikking van zieke menschen" komen aan bod, evenals het "ordentelyke tafel schikken wanneer men zyn vrienden onthaald".

Behalve het recept van de appeltaart neem ik ook de opdracht over, zoals deze te vinden is voorin het boek;

"Opdragt aan alle deftige Huis-Moeders. Jonggetrouwde Vrouwen. Huuwbare jonge Juffrouwen. Huis-Houwsters, en Keuken-Meiden. Deftige Mevrouwen; eerbaare en beminlyke Juffers; braave Huis Houwsters; en naartige Keuken-Meiden."

Appel-taart hoe men die bakken zal.

Neemt van de beste zuure Appelen en maakt daar wat Appelmoes van; en doet'er wat gestoote kaneel onder, met een Quee-peer of twee, en wat suiker en vier of vyf gestoote beschuiten na dat de appelen sappig zyn of niet: doet 'er dan by wat booter en een Sukadeschil aan kleine stukjes gesneden; of wat gedroogde Oranje-snipper: drukt 'er dan een Citroen in uit: maar men moet het sap van de Citroen, en niets anders daar van gebruiken: Dit moet men alles te zaamen nog laten opkooken: en als het verslaagen is in een korst gedaan en een half uur laten bakken, is heel goed.

bron; <http://www.dbnl.nl/>

N.A. de Vries,

een naam van een joodse man boven de ingang van de voormalige synagoge in Obergum, was vrijdenker, drankbestrijder en socialist.

Het eigenlijke verhaal beslaat de jaren 1915-1922 waarin het echtpaar een foto- en knipselalbum bijhield. Voorafgaand aan dit verhaal vermelden de schrijvers wat zij weten over hun beider jeugd. De Groningse jaren van het echtpaar de Vries -Bruins zijn meer dan gevuld met maatschappelijke en politieke activiteiten. Zowel Nardus de Vries als Agnes hebben gelukkig het een en ander gepubliceerd.

Hij werd Gedeputeerde van de Provincie Groningen en een korte tijd wethouder van de stad Groningen in de twintiger jaren van de vorige eeuw. Zijn vrouw Agneta Bruins, studente en later zenuwarts, was een belangrijk en bezielend strijdster voor de vrouwenemancipatie. Zij heeft jarenlang in de Tweede kamer voor de SDAP gezeten.

Nardus de Vries - zoals hij genoemd werd - leefde van 1878 tot 1924. Zijn vrouw, Agnes Bruins, leefde van 1874 tot 1957. Zij trouwden 6 december 1906 in Groningen, waar zij sindsdien woonden en werkten. Het was een huwelijk tussen twee mensen met een zeer verschillende achtergrond: een joodse man en een p r e d i k a n t s - dochter. Ze hadden hun geloof achter zich gelaten. Ze voelden zich geëmancipeerd en bevrijd en deelden met anderen de politieke hartstocht, die de sociaaldemocraten rond 1915 typeerde. Ze vochten voor gelijkberechtiging van de vrouw en voor betere leefomstandigheden van de arbeiders.

Om Uw belangstelling te wekken enkele korte fragmenten uit het boek:

* *Enkele plaatselijke bladen brachten dezer dagen het bericht, dat de heer N.A.de Vries, lid van de gemeenteraad, ernstig ongesteld zou zijn. De laatste berichten omtrent den toestand van den heer de Vries zijn zeer gunstig.*

* *Hij houdt als Pallieter van het leven, van goed eten en van de natuur. Als hij op zijn buitentje in Haren is, een aardig houten huisje in de eenzaamheid aan een vijver, dan is hij daar niet eenzaam. Hij houdt gesprekken met zijn eenden en kippen of spreekt een schaap of geit aan als: ouwe jongen.*

* *We zagen ons plots voor het feit geplaatst, dat onze dames-raadsleden, Mevr. De Vries-Bruins en Mej. Van Gilse, vol vuur in het krijt traden. En het moet gezegd, dat vnl. de eerste, handig en gevat spreekster als zij is, de volle aandacht van de vergadering had.*

De presentatie van het boek Het Album van Nardus de Vries en Agnes Bruins vindt plaats op Vrijdag 19 maart om 15.00 uur. Hanneke van der Burg zal deze presentatie verzorgen.

We zullen u graag in het weekend van 19/21 maart in het Jacobijnenhuis ontmoeten.

Rectificatie

Bestuurslid Henk Wormveer van de Historische Vereniging in Bedum attendeerde onze redactie als aandachtig lezer en oud-Winsumer op een aantal onjuistheden in Het geheim van Bakker (Winshem, jaargang 8 nummer 3). Zo ontsnapte de verbastering van de naam Kloosterhof tot Koosterhof en Kloosterman niet alleen aan de aandacht van de schrijfster, maar wist kennelijk ook onopgemerkt de correctieronde te passeren. Onze excuses daarvoor. Verder meent de heer Wormveer dat de beschrijving onder het kopje Bakkerij Kloosterhof in de eerste alinea, die begint met de regel: "De bakkerij grensde aan ..." eerder gesitueerd moet zijn, omdat de spoorlijn er in 1932 al 45 jaar lag en ook de Schoolstraat, Nieuwstraat en Tuinbouwstraat al bestonden, waardoor er volgens hem van vrij uitzicht geen sprake kon zijn. Dat is juist. "In de begintijd vóór de oorlog ..." is een ruim begrip. De bakker verwees hiermee echter naar de begintijd van de bakkerij en dan belanden we volgens de koopakte in 1867. Uit die begintijd dateren de koestallen en de paardenstal waar Klaas Kloosterhof het over heeft, als hij vertelt dat zijn vader Derk Kloosterman in oorlogstijd in die oude stallen varkens hield. Dan meldt de heer Wormveer tot slot ook nog dat men Oudewijvenkoek op z'n Winsums schrijft als 'Olwievm'. Prachtig, het oude schriftje van opa Kloosterhof meldde op z'n Hollands 'Oudewijven' en de Groningse vertaling kwam via mondelinge overdracht, maar uw reactie zet ons ongetwijfeld op het juiste spoor. Onze hartelijke dank daarvoor.

Oproep Stichting Herdenking 4 mei Winsum

Op 5 mei 2005 is het zestig jaar geleden dat er een eind kwam aan de Tweede Wereldoorlog. In verband met de voorbereidingen hiervoor is de Stichting 4 mei Winsum op zoek naar mensen die nog iets kunnen vertellen over een of meer oorlogsslachtoffers uit Winsum. De stichting wil graag zo veel mogelijk te weten komen over alle slachtoffers, dus elke herinnering of wetenswaardigheid, hoe klein ook, kan helpen de puzzel zo compleet mogelijk te maken. Misschien heeft u nog ergens een foto, waar een van deze personen op te zien is, of van het huis waar hij of zij heeft gewoond. Ook informatie en foto's over het werk van deze mensen kunnen een waardevolle aanvulling zijn. Denkt u de stichting op de een of andere manier te kunnen helpen, dan kunt u contact opnemen met:

Mevrouw H. Bolhuis
 't Hofje 1 9951 EX Winsum
 Telefoon: 0595-443772
 E-mail: 4meiwinsum@zonnet.nl

*Herberg De Gouden Karper,
 één van de oudste horecabedrijven van
 Noord-Nederland, ademt nog steeds de sfeer van weleer.
 U kunt smakelijk en gevarieerd eten in ons eetcafé,
 dat 7 dagen per week geopend is of, als u er echt een
 avondje uit van wenst te maken, in ons comfortabel
 à la carte restaurant.
 Van donderdag t/m zondag kunt u
 genieten van onze bijzondere keuken.*

Herberg De Gouden Karper waar de gast nog koning is.

Herberg De Gouden Karper

Hoofdstraat W5 9951 AA Winsum Tel. (0595) 44 14 26